

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

18 oktober 1967

52e jaargang, no. 2615

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Jeu	1035
<i>Prof. Dr. P. J. A. ter Hoeven:</i> Verkeerde politiek bedrijven met werkloze bouwvakkers.	1036
<i>Prof. Dr. J. Wemelsfelder:</i> Capriolen bij „capital bud- geting”	1038
<i>Drs. H. Kraaijeveld:</i> Saarland, de Frans-Duitse handel en de intra-handel van de E.E.G.	1040
<i>Dr. J. Panglaykim en K.-D. Thomas:</i> The Indonesian Bonus Ex- port System.....	1043
Notitie: Inkomensverdeling 1962 ..	1044
Ingezonden stuk: <i>Drs. M. Hart:</i> Begrotings- politiek, conjunctuuromslag en inflatoire financiering ..	1046
Mededelingen voor econo- misten	1047
Boekbespreking: L. Kish: Survey Sampling en C. C. Li: Introduction to Ex- perimental Statistics (<i>bespr. door Drs. G. J. Aeyelts Ave- rink</i>)	1048
<i>Prof. Dr. C. D. Jongman:</i> Geld- en kapitaalmarkt ..	1049
Recente publikaties ..	1047, 1050

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Jeu

PERHAPS an awareness of the futility of all these phoney conference battles had at last overwhelmed them; or maybe it was just boredom with the familiarity of the arguments on both sides”. Met deze woorden schetste *The Economist* de houding van de „rebellens” aan het einde van het Labourcongres te Scarborough. Men zou deze typering evenzeer kunnen gebruiken voor de Tweede Kamer aan het eind van de driedaagse algemene beschouwingen, zij het dan in dit geval voor de *gehele* bevolking van de vergadering: volksvertegenwoordigers, ministers én toeschouwers.

Futility and boredom, vergeefsheid en verveling. Vergeefsheid omdat de betrokken stellingen duidelijk gemarkeerd waren, niemand binnen de regeringspartijen, zelfs geen enkele radicaal, er ook maar iets voor voelde het zoveelste kabinet niet meer dan een inwerkperiode te gunnen en ook de oppositie eigenlijk geen reëel alternatief zag (vandaar het grapje volgens hetwelk Den Uyl bang was dat zijn moties zouden worden aangenomen). Verveling omdat van enige spanning, van een verrassingselement — vorig jaar wel aanwezig en hoe! — nu geen sprake was, geen sprake kon zijn. Men kende de wederzijdse argumenten langzamerhand zo goed dat men bij wijze van spreken niet naar de repliek behoefde te luisteren om dupliek te kunnen leveren.

Veel van onze politieke discussie, zoals zij zich althans naar buiten vertoont, draagt dit beeld: de meningen liggen spijkervast; we doen alsof we luisteren en alsof we bereid zijn ons eventueel te laten overtuigen door de kracht van de argumenten van de tegenpartij. We weten echter al wat de laatste zal gaan zeggen en we zijn het daarmee reeds oneens voor hij zijn mond heeft opgedaan. Maar we gaan tot de grenzen van ons fysiek uithoudingsvermogen door urenlang te pretenderen zijn argumenten op ons te laten inwerken. Inderdaad, een „phoney battle”.

Om tot de Kamer terug te keren; had ieder nu nog maar zijn best gedaan om de eigen inbreng wat smaakvol op te dissen, dan had zich althans nog iets van een levendig debat voltrokken. Vooral onder de financiële specialisten waren er helaas die kennelijk de mening waren toegedaan dat academische soberheid het loslaten van alle eisen van voordracht impliceert. Men ware in dit geval het meest consequent door de rede onuitgesproken te laten en meteen in de Handelingen op te nemen; de Minister en het handjevol Kamerleden waarvoor de inhoud verplichte literatuur is, lezen het dan wel; vele manluisteraren blijven bespaard. Waar trouwens toch reeds de vaste Kamercommissie voor Financiën de Minister vragen voorlegt ter voorbereiding van de algemene beschouwingen (huiswerk dat de Minister binnen enkele dagen maakt en de Commissie weer toestuurde) zou men zich kunnen afvragen of nog niet een stap verder moet worden gedaan. Namelijk dat ook het commentaar van de fracties in eerste ronde, hetwelk nu twee van de drie dagen vergde, voortaan schriftelijk wordt vastgelegd en dat slechts de repliek- en dupliekdag wordt gehandhaafd. De regering zou dan bovendien niet gedwongen zijn haar antwoord in één avond klaar te stomen. De pers zou door middel van uitgebreide samenvattingen van de fractiecommentaren ervoor moeten zorgen dat de eis van democratische openheid geen geweld zou worden aangedaan.

„En de interrupties dan, die het vergaderen nog wat levendig houden?”, vraagt de bezorgde lezer zich misschien af. Ach, nu „heckler” no. 1, het Kamerlid Roemers, ’s lands vergadering gaat verlaten, is er ook wat dat betreft wel de jeu af.

dR

Verkeerde politiek bedrijven met werkloze bouwvakkers

POLITIEK leeft bij de gratie van druk en tegendruk. Nu de traditionele zekerheden van de Nederlandse politiek aan waarde lijken te verliezen, neemt ook hand over hand de bereidheid toe om kritiek te leveren. Als dit blijvend mocht zijn, een gelukkige ontwikkeling. De regering-Cals heeft indertijd als een soort lokvogel gefungeerd, de regering-De Jong lijkt nu een begeerlijke, want niet zo gevaarlijke prooi. Het belooft dus een groots jachtseizoen te worden. Alvorens met zwaar kaliber op safari te trekken, is het wellicht nuttig een moment stil te staan bij de regels van dit spel. Minimumregel is wel, zich te gedragen als „a good sport”. Men dient in zijn kritiek het standpunt van de tegenstander zorgvuldig te toetsen, voor men gerechtigd is tot een afwijzend oordeel. Zonder argument en contra-argument is een zinvolle politieke discussie niet mogelijk.

Aan dit criterium gemeten blijft het jongste rapport van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid ernstig onder de maat. De materie: *Enkele gegevens betreffende de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de bouwnijverheid* (september 1967) is ongetwijfeld een hoogst zorgelijke zaak, dat mag men niet ontkennen. In dit korte rapport, waarvan het leeuwedeel bestaat uit twee lange tabellen en een serie daarop gebaseerde landkaartjes, worden zware politieke beschuldigingen geuit. Deze zijn nu naar buiten gebracht als een bijdrage tot een kennelijk voorheen ontbrekende „noodzakelijke oriëntatie”, waarbij bovendien nog in de loop van dit jaar een nader rapport in het vooruitzicht wordt gesteld. Aangezien men daar een verantwoording van de gevolgde methoden van berekening en raming mag verwachten, in het bijzonder van de gehanteerde veronderstellingen, is het prematuur die nu in de discussie te betrekken. Het oordeel over de juistheid van de getrokken conclusies, op basis van dit en voornamelijk ongepubliceerd materiaal, dient dus te worden opgeschort. De bezwaren richten zich voorlopig meer tegen de wijze, waarop in dit rapport de discussie wordt aangevat.

Het gehele betoog wordt verwrongen door fundamentele fouten in de begripsvorming. Zo is met het begrip „overheid” — de partij die in staat van beschuldiging wordt gesteld — opvallend achteloos omgesprongen. Ten einde het optimisme van overheidszijde over de werkgelegenheid in de bouw te demonstreren, worden achtereenvolgens genoemd Bogaers' bouwnota, de C.P.B.-studie over de Nederlandse economie in 1970 en enkele losse mededelingen over het nog ongepubliceerde rapport van de Commissie Bouwplanning. Men behoeft bij zijn politieke stellingname niet nauwkeuriger te zijn dan de redelijkheid verlangt, maar dat hier drie zeer uiteenlopende stukken bijeen worden genomen, waarvan slechts de eerste bindende beleidsconsequenties heeft gehad, is zonder meer evident. Zowel in de ondertitel als in het voorwoord van de directeur wordt het niet-bindende karakter van de 1970-studie sterk beklemtoond. Evenmin ligt het op de weg van de Commissie Bouwplanning bindende beleidsadviezen te formuleren. Dat op dezelfde bladzijde vervolgens wordt geconcludeerd, dat deze „overheid”, alle optimistische geluiden ten spijt, nu „verantwoordelijk” moet worden gesteld voor de feitelijk optredende werkloosheid, vergroot de verwarring nog verder. Er zijn geen uitvoerige

beschouwingen over signifi- en maatschappelijke samenhangen nodig om te manen tot voorzichtigheid met een begrip als „verantwoordelijkheid” in het sociaal-economisch beleid. Overal tussen Den Haag en Vinkeveen zit „overheid”, zodat men wel dient aan te geven wie wat waarom wordt toegerekend.

Die vraag naar de verantwoordelijkheid is zeker niet zinloos, maar zou een daarop gericht uitvoerig en nauwgezet onderzoek vragen, hetgeen in de onderhavige studie is nagelaten. Bij een dergelijk onderzoek zou het, met betrekking tot de rol van het C.P.B. in het politiek proces, ongetwijfeld zijn nut hebben de hypothese te onderzoeken, welke is vervat in de volgende zin: „Gezien de discrepantie tussen prognose en realiteit, die op korte termijn reeds blijkt te bestaan, kan men zich afvragen of voor de studie en het rapport de voorwaarden aanwezig zijn om tot van het beleid onafhankelijke en dus afwijkende conclusies te komen”. Deze vraag uit het voorwoord komt echter in de vorm van een geverifieerde stelling als zesde en laatste conclusie weer terug. Een waarneming onafhankelijk van het overheidsbeleid (bijv. door een Amerikaans instituut??) wordt daar als „doelmatig” aangeprezen, terwijl iedere verificatieprocedure, met verwerping van alternatieve verklaringsmogelijkheden voor de gewraakte discrepantie, in de tussentijdse delen van het rapport ontbreekt. De bewering is een bewering gebleven. Zonder een scherper begripsvorming zou zulk een onderzoek trouwens weinig overtuigende resultaten hebben opgeleverd.

DAARNAAST trekt de aandacht een miskenning van de realiteiten van de Nederlandse politiek. Uit regionaal sterk onderverdeelde cijfers over nieuwe opdrachten aan architectenbureaus e.d. uitgedrukt in maanden productie wordt geconcludeerd tot het verlagen van het niveau van de bouwproductie in de gebouwensector buiten de woningbouw. De cijfers hebben betrekking op de jaren 1965 en 1966, terwijl voorts een daarmee onvergelykbare reeks wordt gegeven lopend van 1 april 1966 tot 1 april 1967. Zonder verdere aanduidingen over de verwerking van de basisgegevens, zijn tot nader order voornamelijk de gevolgtrekkingen van belang. Die behelzen de verwachting van op korte termijn een teruggang en op middellange termijn een terugval van de werkgelegenheid in de bouw. De korte-termijnconclusie is een prognose ex post, waarvan ieder krantelezer intussen wel op de hoogte is. Van de prognose op middellange termijn kan slechts worden gezegd dat die, hoewel misschien niet onjuist, nauwelijks haar fundering in het gepresenteerde materiaal kan vinden.

Veel belangrijker is echter de vraag naar de politieke relevantie van deze conclusies. Het Kabinet-De Jong heeft zijn regeringsprogramma eerst op 18 april 1967 ontvouwd. Zodoende kan het dit rapport rustig naast zich neerleggen: de schuldige zal wel die radicale dwarsligger Bogaers zijn. Het zittende Kabinet wordt het te gemakkelijk gemaakt, omdat geen evaluatie van bestaand beleid plaatsvindt. Toch zou daarover, zeker ook in een zeer kritische zin, nog menige opmerking zijn te plaatsen. Minister Schuts streven is, blijkens allerlei opmerkingen in de Memorie van Toelichting, gericht op het bewaren

van het produktie-apparaat, niet primair op het handhaven van de produktie. Zelfs het programma van jaarlijks 125.000 woningen heeft voor hem niet die magische klank, welke het voorheen weliswaar voor een korte periode tot een onwrikbaar beleidsdoel maakte. De woningwetbouw wordt zeer nadrukkelijk teruggedrongen ten voordele van „de krachten welke in de maatschappij werkzaam zijn”. Zijn voorkeur voor een regionaal liberalisatie-programma en voor een selectieve werkgelegenheids-politiek zijn indicatief ten aanzien van zijn plannen.

Over de merites van deze aanpak kan, liefst aan de hand van kwantitatieve gegevens, getwist worden. Er is een duidelijke beleidsombuiging ook op dit punt. De achtergronden van deze ombuiging kan men naspeuren in de Miljoenennota, zo onduidelijk is dit staatsstuk nu ook weer niet. Daarom is er alle aanleiding hierop in te gaan, doch dit wordt juist verzuimd in het E.I.B.-rapport. Toch heeft Minister Witteveen, schrijvend over meerjarige programma's, dit knelpunt in de Miljoenennota 1968 expliciet aan de orde gesteld. De labiliteit van de Nederlandse kabinetten vormt het meest klemmende argument voor een meerjarenplanning, doch is er waarschijnlijk tevens de grootste hindernis voor. Niemand die hoopt op een lang politiek leven, kan zich publiekelijk voor een al te lange toekomst vastleggen. Hij moet, misschien wel op een zeer korte termijn, open blijven voor koersveranderingen. Die buigzaamheid kan men alleen verwerven door, wellicht met zorg vervuld, de toekomst zoveel mogelijk de toekomst te laten. De continuïteit is daarom dikwijls ver te zoeken. Tegenover dat nadeel staat, in Schuts woorden, de mogelijkheid voor een „slagvaardig en flexibel beleid”. Door niet rekening te houden met die situatie, evenals door de verwaarlozing van de politieke samenstelling van het zittende Kabinet, draagt dit rapport weinig bij tot een geïnformeerde publieke discussie.

Bijzonder betreurenswaardig is voorts dat geen aandacht werd besteed aan de maatregelen, die de regering tot heden heeft genomen ter bestrijding van de werkloosheid. Juist in de bouwnijverheid heeft de werkloosheid zulke vormen aangenomen; dat een exacte, niet-speculatieve benadering meer dan ooit geboden is. Van de bekende f. 400 mln. komt, opnieuw volgens Minister Schut, een groot deel ten goede aan de bouwnijverheid. Er zijn andere maatregelen genomen: stimulering van de economische ontwikkeling o.a. in het noorden en in Zuid-Limburg, investeringspremies op vaste activa, voorschotten op premies, rentesubsidies e.d. Wat is nu zo exact mogelijk het effect, reeds meetbaar of te verwachten, van dit regeeringsoptreden? Welke gevaren zijn hieraan verbonden? Blijft het beleid te verbrokkeld, te zeer afgestemd op nu

optredende knelpunten? Welke alternatieven doen zich voor? Wreekt zich hier nu, hetgeen eens door een internationale commissie werd geconstateerd, dat Nederland eigenlijk geen gecoördineerd arbeidsmarktbeleid kent? Hoe zou er dat dan moeten uitzien, met name waar het de bouwnijverheid betreft?

Op al die vragen geeft het rapport geen antwoord, omdat zelfs de vragen niet worden gesteld. Uitermate treffend is bovenal het ontbreken van iedere verwijzing naar de geografische mobiliteit in een rapport waarin een verdeling van Nederland in liefst 43 gebieden wordt gegeven. Wel wordt met betrekking tot de werkgelegenheid op de middellange termijn nadrukkelijk gewezen op de toekomstige noodzaak tot vervanging van een deel van de verouderende woningvoorraad. Ook dat probleem wordt echter in de Memorie van Toelichting aangesneden. De Minister wijst op een proces van gedeeltelijk spontane sanering. Natuurlijk is het de vraag of dat voldoende is, maar daarover zegt het rapport weer niets. De vervanging van woningen op grote schaal zal volgens de bewindsman eerst „geleidelijk” op gang kunnen komen. Hij ziet daarin mede een instrument tot „het voorkomen van stagnatie in de bouwproductie”, blijkbaar ondanks vertragingen voortvloeiend uit de uitvoerige voorbereiding op gemeentelijk vlak. Ons ruimtelijk beleid is immers nog niet bijzonder uit de verf gekomen. Wellicht verwacht hij dat, indien het produktie-apparaat in stand kan worden gehouden, straks toch nog vrij snel nieuwe objecten kunnen worden aangevangen. Hij pleit een groter accent op „kostenbesparing” in de plaats van op „arbeidsbesparing”. De gevolgen voor de werkgelegenheid hiervan kunnen, mede gezien tendenties tot produktiviteitsverhoging, mechanisering en arbeidstijdverkorting, misschien interessant zijn.

Kritische toetsing van deze en alle andere vrome wensen en optimistische verwachtingen ontbreekt helaas in de E.I.B.-studie. Toch is dit rapport na de derde dinsdag in september afgesloten. Het is in generlei opzicht een bijdrage tot de politieke discussie, ook geen bijdrage tot een noodzakelijke oriëntatie. Over het huidige beleid, zoals voorgenoemd door het Kabinet-De Jong, zegt het nagenoeg niets. Dit manco bleek maar al te duidelijk in het recente Kamerdebat. Alle sprekers toonden zich terecht verontrust over de werkgelegenheid in de bouw. Met een zorgvuldig onderzoek naar de mogelijke gevolgen van de voorgestelde serie beleidsmaatregelen zou de discussie in de Tweede Kamer veel effectiever zijn verlopen. Ook incomplete gegevens en voorlopige conclusies werken stimulerend, doch zij moeten wel ter zake zijn. Dit type informatie, hoe kritisch ook geformuleerd, mag werkelijk een nuttige bijdrage heten. Aan globale aanvallen, gebaseerd op een weinig subtiel begrippenapparaat en op nauwelijks relevante cijferreksen, bestaat onder de huidige omstandigheden generlei behoefte. Van een wetenschappelijk instituut zou men, zeker waar het de oplossing van een nijpend sociaal vraagstuk betreft, een constructiever bijdrage mogen verwachten. Vooral omdat Bogaers het toch te druk heeft met enkele andere zaken, die intussen zijn aandacht hebben opgeëist. Gewoon een gemiste kans.

Rotterdam. Prof. Dr. P. J. A. TER HOEVEN.

(I.M.)

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

Capriolen bij „capital budgeting”

TOT de nieuwste onderwerpen in de economie behoort het onderwerp „capital-budgeting”. Wij zouden dit begrip in het Nederlands kunnen omschrijven als het „plannen van investeringsuitgaven volgens rationele criteria”. Met name de laatste tien jaar wordt aan dit onderwerp veel aandacht besteed. Er is een wassende stroom aan literatuur, zowel wat betreft boeken als tijdschriftartikelen.

Wat daarbij opvalt is, hoe weinig uitgebalanceerd het denken over deze zaken nog is en hoe elementaire zaken in geavanceerde en minder geavanceerde publikaties soms worden verhaspeld. Met name in Amerika bestaat bij het publiceren van „textbooks” de neiging om maar vooral „bij” te zijn, waardoor te gemakkelijk dingen worden opgenomen die niet geschikt zijn of nog niet geschikt zijn voor publikatie in een leerboek.

Een merkwaardige, zich snel verbreidende, zonde tegen logica en gezond verstand is de volgende. Meestal wordt bij het exposé over de selectie van investeringsprojecten gebruik gemaakt van een grafische voorstelling die kennelijk geïnspireerd is op de grafische voorstellingen die in de economie gebruikt worden bij het weergeven van vraag- en aanbodfuncties. Voor zover ons bekend, is Solomon ¹⁾ de eerste geweest die gebruik heeft gemaakt van de hier nevenstaande grafiek (grafiek 1).

De toelichting op deze grafiek luidt dan als volgt. Voor elk investeringsproject wordt de rentabiliteit berekend. Men rangschikt daarna de projecten in volgorde van rentabiliteit en construeert vervolgens — zoals in grafiek 1 — een vraagschaal die voor een bepaald bedrijf de vraag naar investeringsfondsen weergeeft (lijn D).

Men kan daarna evenzeer een grafiek maken van het aanbod van vermogen (lijn S in de grafiek). Hoe méér vermogen men tracht aan te trekken, hoe duurder het wordt. Zo is het plaatsen van een aandelenemissie duurder dan het gebruik van vermogen uit interne reserveringsfondsen. Vandaar de stijgende aanbodcurve. Het snijpunt nu van de vraagcurve D en de aanbodcurve S geeft dan het „optimale” punt aan waar vraag en aanbod in evenwicht zijn. De ondernemer zou volgens de grafiek voor een bedrag OL moeten investeren.

Deze manier van grafisch voorstellen is thans zo wijd verbreid dat men haar in vele boeken aantreft. Om maar een enkel boek te noemen: wij vinden haar in het boek van wijlen Drs. Willems: *De financiële structuur en de vermogenskosten in de investeringsplanning en de kostprijsberekening*, in het boek van Bierman: *The capital budgeting decision*, in het boek van Merret en Sykes: *The finance and analysis of capitalprojects*, in het boek van Archer en Ambroso: *Business finance theory*. Het lijkt waarschijnlijk dat deze grafiek ook op menig bord zal verschijnen in lessen of colleges, waar deze problemen worden behandeld.

Deze snelle verbreiding is vreemd, want aan deze presentatie van het probleem ligt een merkwaardige drogredenering ten grondslag. Het wordt hier voorgesteld alsof door het spel van vraag en aanbod voor de ondernemer een evenwichtsprijs tot stand komt die de omvang van zijn investering bepaalt. Bij kapitaalkosten OP zou de vraag naar investeringsfondsen groter zijn dan het aanbod waardoor de prijs zou worden opgedreven tot het even-

wichtsniveau. Uiteraard gaat deze vergelijking mank. Er is in het onderhavige probleem geen sprake van een marktmechanisme. Zo kunnen, onder straks te bespreken omstandigheden, bij kapitaalkosten OP de minder rendabele projecten worden uitgevoerd, namelijk die welke een rentabiliteit hebben van OP of hoger. De op zichzelf winstgevendende projecten met een rentabiliteit tussen OP en OP¹ zouden nu volgens de grafiek in elk geval afvallen. Het snijpunt R in de grafiek is dan ook helemaal geen punt dat maximale winst garandeert. De ondernemer die zou proberen om zo'n grafiek na te bootsen, loopt het risico dat hij onnodig verlies lijdt.

De gebruikte grafische voorstelling is met name niet geschikt als hulpmiddel, wanneer de positief gemeten helling van de aanbodcurve geringer is dan de negatief gemeten helling van de vraagcurve, zoals grafiek 2 demonstreert, waar de aanbodcurve gestileerd is tot een rechte lijn.

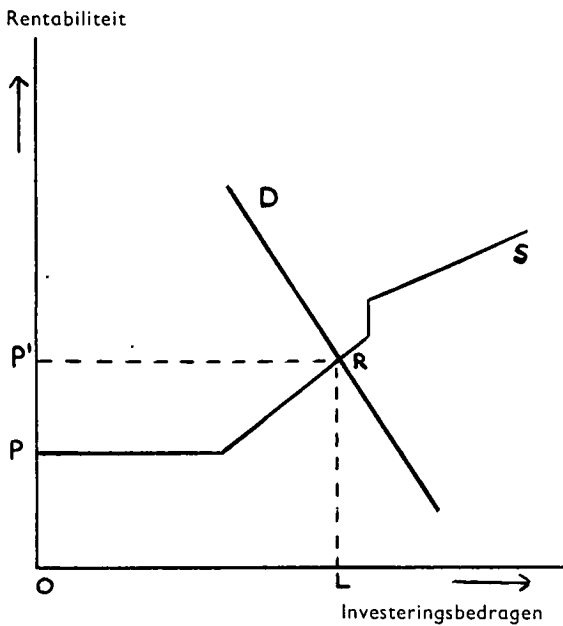
In grafiek 2 zijn de investeringsprojecten ook eens op een andere manier gerangschikt dan in grafiek 1, namelijk in volgorde van opklimmende rentabiliteit gerekend vanaf een rentabiliteit OP. Zij zijn weergegeven door de curve D₂. De zelfde curve is ook op de oude manier in grafiek gebracht (de gestippelde curve D₁; deze is een spiegelbeeld van D₂). Volgens de oude manier van representeren (curve D₁) zou slechts een bedrag OS₁ worden geïnvesteerd, terwijl wanneer de curve spiegelbeeldig als D₂ wordt weergegeven een groter bedrag, namelijk OS₂, winstgevend blijkt te kunnen worden geïnvesteerd.

Nu is de zaak echter iets gecompliceerder dan met curve D₂ wordt geïllustreerd. Er zij hier namelijk herhaald dat de zoëven besproken manier van grafische weergave alleen dan geoorloofd is, wanneer de positief gemeten helling van de aanbodcurve van fondsen steiler is dan de negatief gemeten vraagcurve. Wanneer het omgekeerde geval zich voordoet (dus de aanbodcurve van fondsen steiler verloopt dan de vraagcurve naar fondsen), kan de zoëven genoemde methode geen dienst doen. De kosten zouden dan in de grafiek voortdurend boven de opbrengsten liggen. Geen enkel project zou dan op grond van de grafiek voor realisatie in aanmerking komen, hetgeen in dit geval natuurlijk onzin is, omdat de projecten met de hoogste rentabiliteit kunnen worden gefinancierd met de fondsen die de laagste vermogenskosten hebben. Dan is de door Solomon gebruikte methode inderdaad juist, omdat men dan de projecten moet rangschikken van hoogste naar laagste rentabiliteit (in tekening een van links naar rechts dalende curve).

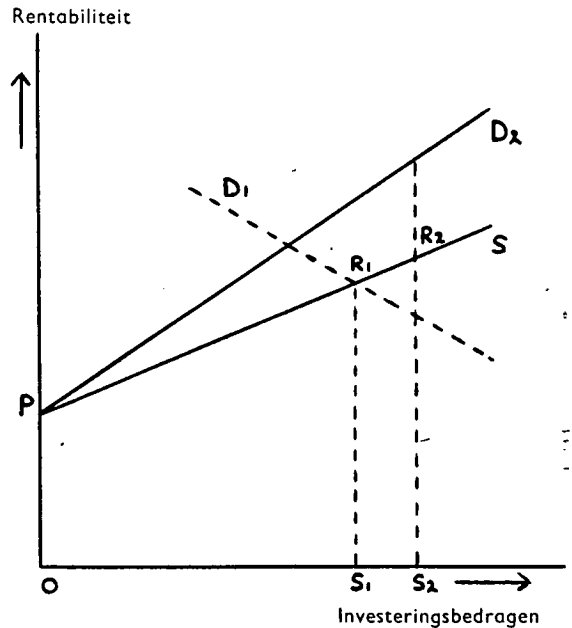
Vormt het bovenstaande reeds een minder prettige complicatie, waarmee men rekening zou moeten houden, de zaak wordt nog onoverzichtelijker wanneer zich het volgende voordoet. Het is namelijk ook denkbaar dat de aanbodcurve van fondsen zodanig „geknikt” is dat deze gedeeltelijk steiler en gedeeltelijk minder steil verloopt dan de curve van de vraag naar fondsen. Het zal duidelijk

¹⁾ E. Solomon: „Measuring a company's cost of capital” in *Journal of business*, 1955.

GRAFIEK 1.

GRAFIEK 2.

zijn dat een grafische voorstelling van het optimale punt dan wel bijzonder ingewikkeld wordt, omdat men dan de twee methoden in één grafiek moet combineren, waardoor deze onleesbaar wordt.

De moraal die uit het voorafgaande volgt kan geen andere zijn dan dat het het beste lijkt om de fraaie grafiekjes die men thans allerwegen tegenkomt maar te vergeten, mitsgaders de daarbij gegeven toelichting, omdat zowel het een als het ander onjuist is en misleidend.

HET voorgaande geeft gelegenheid om een tweede aspect aan te snijden dat in verband met het gestelde rijst.

In de gewraakte grafische voorstellingen wordt gebruik gemaakt van rentabiliteitspercentages, wanneer het gaat om het aangeven van de winstgevendheid van de projecten. Het rentabiliteitspercentage is een omstreden criterium, waartegen een waslijstje van bezwaren bestaat.

Een van de belangrijkste bezwaren is dat het rentabiliteitscriterium — wanneer het gaat om de keus tussen twee of meer projecten, waaruit men er maar één mag kiezen — helemaal niets zegt over de absolute winstgevendheid. Wanneer men de keus heeft tussen f. 1 voor een jaar uitzetten tegen 100 pCt., f. 1.000 tegen 20 pCt. en f. 10.000 tegen 5 pCt. dan is niet de investering tegen 100 pCt. de meest winstgevende maar die tegen 5 pCt. Het rentabiliteitspercentage is hier niets zeggend.

Uit dit bezwaar kan nog wel een uitweg worden gezocht indien men toch wil vasthouden aan een dergelijk percentage. Men gaat dan met elkaar vergelijken welk rendement elke „extra” investering heeft. Dus de „extra” investering van f. 999 (= f. 1.000 minus f. 1) geeft een „extra” opbrengst van f. 100, ofwel een differentiële rentabiliteit van ca. 10 pCt. Een „extra” investering van f. 9.000 (f. 10.000 minus f. 1.000) geeft een „extra” opbrengst van f. 300, ofwel een differentiële rentabiliteit van 3,3 pCt. Wanneer nu de kapitaalkosten 3,3 pCt. of lager zijn, valt de keus inderdaad op het investeren van f. 10.000,

ondanks het feit dat dit project de laagste absolute rentabiliteit heeft.

Dit hulpmiddel is nogal omslachtig en kunstmatig. Bovendien loopt men ermee vast, wanneer de te vergelijken projecten ook verschillen in levensduur. Wanneer de f. 100 van zoëven een opbrengst oplevert van 100 pCt. over een periode van 10 jaar en de f. 10.000 over een periode van één jaar 5 pCt., dan wordt de volgorde van de aantrekkelijkheid van de projecten weer omgekeerd en loopt men met een differentiële beschouwing vast.

Veel universeler is het dan ook om gebruik te maken van de zgn. contante-waardemethode (wat dus in de besproken grafieken niet gebeurt). Hierbij worden de netto opbrengsten van een project verdisconteerd tegen de heersende rentevoet. Deze contant gemaakte opbrengsten worden vergeleken met het investeringsbedrag. Hoe groter nu het verschil tussen de contant gemaakte netto opbrengsten en het investeringsbedrag, hoe aantrekkelijker het project.

Aangezien het hier om absolute bedragen gaat, verdient deze methode van vergelijking de voorkeur. Wanneer men echter met dit procédé een grafiek zou proberen te ontwerpen à la Solomon, zou de grafische voorstelling nog ingewikkelder worden. Men moet dan namelijk van alle projecten de contant gemaakte netto winst berekenen met behulp van verschillende discontovoeten. Om redenen die hier verder buiten beschouwing worden gelaten, vertonen de uitkomsten echter de onhebbelijkheid dat bij het hanteren van alternatieve discontovoeten de volgorde van aantrekkelijkheid van de projecten kan verspringen. Wanneer men dat óók nog in een grafiek zou willen uitbeelden, zou de verwarring verder toenemen.

De conclusie uit het voorafgaande schijnt dan ook te moeten luiden: weest op Uw hoede voor de overal verschijnende Solomon-grafiek en de daarbij behorende toelichting in exposés over „capital-budgeting”-problemen.

Leende.

J. WEMELSFELDER.

Saarland, de Frans-Duitse handel en de intra-handel van de E.E.G.

In de statistieken van de buitenlandse handel van de U.N.O. en de O.E.E.S. is in 1959 een trendbreuk ontstaan door de overgang van Saarland vanuit het Franse naar het Duitse douanegebied. Doordat voor 1959 de handel tussen Saarland en Frankrijk groter was dan tussen Saarland en Duitsland, zijn de voor de feitelijke toestand na 1959 gecorrigeerde groeicijfers van de handel tussen Duitsland en Frankrijk ongunstiger dan de niet-gecorrigeerde groeicijfers. Dit geldt in mindere mate eveneens voor de onderlinge handel tussen de Lid-staten van de EEG. Dit is van belang bij het projecteren van de handelsontwikkelingen na 1959 tegen de achtergrond van die van voor 1959.

BIJ de beoordeling van de onderlinge handel tussen de Lid-staten van de EEG, waaronder die tussen Frankrijk en Duitsland valt, blijkt het jaar 1959 een complicatie te veroorzaken, waaraan in de literatuur — voor zover mij bekend — nog geen of onvoldoende aandacht wordt besteed, met uitzondering van een publikatie van het Statistisch Bureau van de Europese Gemeenschappen in de *Maandstatistiek voor de Buitenlandse Handel*, 1961 nr. 10 en 1962 nr. 11, betreffende de jaren 1955 t/m 1961.

In genoemd overzicht wordt voor het gehele en het naar de S.I.T.C.-groepen onderverdeelde goederenpakket de onderlinge handel tussen Frankrijk en Duitsland weergegeven; enerzijds naar de feitelijke situatie waarbij de Saar op 6 juli 1959 van het Franse douanegebied is overgegaan naar het Duitse en anderzijds na eliminatie van de handel van de Saar met zowel Frankrijk als Duitsland.

In de officiële handelsstatistieken, waarin tot 6 juli 1959 derhalve de handel van Frankrijk inclusief de Saar met Duitsland exclusief de Saar is vermeld en vanaf 6 juli 1959 de handel van Frankrijk exclusief de Saar met Duitsland inclusief de Saar, is het jaar 1959 in vergelijking met voorgaande en volgende jaren geen goed uitgangspunt.

Ten einde hieraan tegemoet te komen heeft het Statistisch Bureau van de Europese Gemeenschappen de gegevens gepubliceerd van de onderlinge Frans-Duitse handel na eliminatie van de handel met de Saar. Dit heeft plaatsgevonden door op de officiële gegevens de handel Duitsland-Saarland voor de overgangsdatum en de handel Frankrijk-Saarland na de overgangsdatum in mindering te brengen. Tegen deze techniek meen ik bezwaar te moeten maken op grond van gegevens van het Statistisches Amt van Saarland, gepubliceerd in het *Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland 1960*, blz. 326/7.

In de gewraakte handelwijze wordt voor de periode tot 6 juli 1959 de uitvoer van Duitsland naar de Saar gelijk gesteld aan de invoer van Frankrijk uit de Saar zowel naar waarde als naar samenstelling (zo ook wordt de Duitse invoer uit de Saar gelijk gesteld aan de Franse uitvoer naar de Saar). Door de omstandigheid dat de handel Frankrijk-Saarland (voor 1959) naar waarde belangrijk hoger lag dan die van Duitsland met de Saar

komt de onderlinge Frans-Duitse handel beide exclusief de Saar op een hoger niveau terecht dan de netto cijfers vermeld door het Statistisch Bureau van de Europese Gemeenschappen. Derhalve kunnen deze netto cijfers evenmin worden gebruikt voor een beschouwing van de ontwikkeling van de onderlinge handel tussen Duitsland en Frankrijk (en van de EEG als geheel) voor perioden vóór 6 juli 1959.

Ten einde tot een reëler beeld van de werkelijkheid te komen zijn in tabel 1 de gegevens van de situatie vóór medio 1959 herleid tot die van de situatie daarna. Dit levert voor het volledige importpakket geen bijzondere moeilijkheden op, aangezien Saarland zowel de handelsgegevens met Frankrijk als met Duitsland heeft verschaft, waarvan die met Duitsland overeenstemmen met de door de EEG vermelde. Uit tabel 1 blijkt een opwaartse correctie nodig te zijn voor de onderlinge Frans-Duitse handel en derhalve eveneens voor de intra-handel van de EEG ten bedrage van \$ 615 mln. resp. 104 en 16 pCt. in 1953, van \$ 675 mln., d.i. 55,5 resp. 10 pCt. in 1958 en van \$ 236 mln. ofwel 15,5 resp. 2,9 pCt. in 1959.

Voor de groep industriële produkten (S.I.T.C.-groepen 5-8) is de herleiding van de handel voor de situatie van vóór 6 juli 1959 tot die van de situatie daarna uitgevoerd in tabel 2. Ook hier blijken belangrijke wijzigingen van de officiële gegevens nodig te zijn (tabel 2). De uitkomsten van dezelfde handelwijzen — als in de tabellen 1 en 2 — toegepast op de afzonderlijke S.I.T.C.-groepen binnen de groep industriële artikelen leveren de uitkomsten op, weergegeven in tabel 3.

Hergroepering van de gegevens uit tabel 2 levert in eerste instantie een illustratie van het nut van een algemene correctie van de betreffende handelscijfers.

Uit tabel 4 blijkt duidelijk de tegenstelling tussen het invoerbeloop in Frankrijk uit Saarland enerzijds en uit Duitsland exclusief Saarland anderzijds. Een zelfde soort tegenstelling komt voor bij het verloop van de invoer in Saarland en in Duitsland exclusief Saarland uit Frankrijk. Blijkbaar is een gedeelte van de oorspronkelijke handel tussen Frankrijk en Saarland verlegd naar Duitsland, aangezien niet behoeft te worden aangenomen dat door

(I.M.)

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico: aandelen

TABEL 1. Voor de overgang van de Saar gecorrigeerde intra-handel Frankrijk-Duitsland 1953-1959 (in \$ mln.)

S.I.T.C.-groepen 0-9	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959 ^I	1959 ^{oud}	1959 ^{II}	1959 ^N	1960	1961
A 1 import F+S uit D	310	340	440	569	681	653	324	739				
2 import S „ D	56	61	85	118	135	150	74					
3 import F „ D	254	279	355	451	546	503	250		259	509	632	780
4 import F „ S	314	325	362	433	476	482	205		156	361	358	359
5 import F „ D+S	568	604	717	884	1022	985	455		415	870	990	1139
B 1 import D „ F+S	280	350	500	481	542	562	343	774				
2 import D „ S	95	128	168	162	170	179	106					
3 import D „ F	185	222	332	319	372	383	237		303	540	603	827
4 import S „ F	452	459	443	487	536	522	211		128	339	307	321
5 import D+S „ F	637	681	775	806	908	905	448		431	879	910	1148
Gecorrigeerde onderlinge import:												
A5+B5: D+S/F	1205	1285	1492	1692	1930	1890				1749	1940	2287
A1+B1: oorspronkelijke onderlinge import	590	690	930	1050	1223	1215		1513		1940	2287	
Verschil (waarmede tevens intra-EEG import te verhogen)	615	595	562	642	707	675				236	—	—
Intra-import EEG (oorspr. gegevens)	3900					6790				8091		

Opmerking: 1959^{II} van regel 5 is verkregen via regel 1 als resultaat van 1959^{oud} minus 1959^I.

TABEL 2. Als tabel 1 voor de handel in industriële producten (S.I.T.C.-groepen 5-8)

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959 ^I	1959 ^{oud}	1959 ^{II}	1959 ^N	1960	1961
A 1 import F+S uit D	156	187	251	369	445	404	205	485				
2 import S „ D	36	42	59	86	103	114	55					
3 import F „ D	120	145	192	283	342	290	150		161	311	432	602
4 import F „ S	240	248	276	330	362	366	156		119	275	273	274
5 import F „ D+S	360	393	468	613	704	656	306		280	586	705	876
B 1 import D „ F+S	132	183	267	264	301	363	241	525				
2 import D „ S	55	74	93	92	102	113	64					
3 import D „ F	77	109	174	172	199	250	177		223	400	481	590
4 import S „ F	214	218	210	231	254	248	100		61	161	151	148
5 import D+S „ F	291	327	384	403	453	498	277		284	561	632	738
Gecorrigeerde onderlinge import:												
A5+B5: D+S/F	651	720	852	1016	1157	1154	583			1147	1337	1614
A1+B1: oorspronkelijke onderlinge import	288	370	518	633	746	767				1010	1337	1614
Verschil	363	350	334	383	411	387				137	—	—
Intra-import EEG (oorspr. gegevens)	2260				4470	4450				5350		

TABEL 3.

Correctie van de onderlinge handel Frankrijk-Duitsland 1953/1959 voor de overgang van de Saar, zijnde tevens de opwaartse correctie voor de intra-import van de EEG a) (in \$ mln.)

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
S.I.T.C.-groep 5	21	21	21	21	22	23	9
S.I.T.C.-groepen 6 + 8	285	274	266	318	348	332	119
S.I.T.C.-groep 7	58	55	47	44	41	33	9
	364	350	334	383	411	388	137

a) De gegevens Saar-Duitsland voor de jaren 1955/58 zijn verkregen uit de publicatie van het Statistisch Bureau van de Europese Gemeenschappen. De overige en die voor Frankrijk voor de gehele periode zijn berekend uit het totaal door veronderstelling van een constante samenstelling van het importpakket.

TABEL 4.

Import van industriële artikelen (S.I.T.C.-groepen 5-8) (in \$ mln.)

	in Frankrijk uit				uit Frankrijk in			
	Duitsland officiële statistieken	Saarland	Duitsland exclusief Saar	+ Duitsland Saar	Duitsland officiële statistieken	Saarland	Duitsland excl. Saar uit Frankrijk excl. Saar	+ Duitsland Saar
	(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f)	(g)	(h)
1956	369	330	283	613	264	231	172	403
1957	445	362	342	704	301	254	199	453
1958	404	366	290	656	363	248	250	498
1959	485	275	311	586	525	161	400	561
1960	705	273	432	705	632	151	481	632
1961	876	274	602	876	738	148	590	738

de overgang van Saarland een vermindering van de bedrijvigheid aldaar was te verwachten. Uit tabel 2 blijkt dat deze tendens zich al gedurende het eerste halfjaar 1959 heeft geopenbaard bij een gelijkblijvend handelsniveau tussen Saarland en Duitsland. Daar er geen volumé-

indices van de handel van Saarland voor 1959 beschikbaar waren, is de feitelijke oorzaak van de handelsvermindering met Frankrijk bezwaarlijk precies aan te geven. Men kan zich echter voorstellen dat het handelsvolume gelijk is gebleven en de waardevermindering alleen een gevolg is

(I.M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

TABEL 5.

Import in Frankrijk (in \$ mln.) uit:

		Duitsland		België-Luxemburg	Italië	Nederland	Totaal non-EEG	Verenigde Staten	Verenigd Koninkrijk	Continentele E.F.T.A.-landen	Andere
		officieel	exclusief Saar								
S.I.T.C.-groepen 0-9	1958	653	503	300	130	140	4280	560	200	320	3200
	1959	739	509	270	180	180	3730	430	190	290	2820
S.I.T.C.-groepen 5-8	1958	404	290	213	93	63	915	330	161	191	233
	1959	485	311	188	120	61	775	275	160	162	178
S.I.T.C.-groep 7	1958	218	161	24	39	23	354	186	90	86	12
	1959	229	187	23	57	17	313	153	80	72	8

van de uitdrukkingwijze in dollars, omdat de handel tussen Frankrijk en Saarland gedurende dat eerste halfjaar 1959 niet beïnvloed kan zijn door de devaluatie van de Franse frank per eind 1958.

Vergelijking van het eerste met het tweede halfjaar 1959 leert ons dat de handel tussen Frankrijk en Saarland een verdere daling heeft ondergaan. Door de uitdrukking van deze handel in dollars via de niet gedevalueerde Duitse mark zou zelfs het overgangseffect nog groter kunnen zijn dan het verschil van \$ 39 mln. tussen het eerste en tweede halfjaar 1959. Dit overgangseffect kan alleen het gevolg zijn van de verplaatsing van de douanetarieven op produkten van Saarland; de handel Frankrijk-Saarland die oorspronkelijk niet werd belast wordt dat nu wel, terwijl voor de handel tussen Saarland en Duitsland het omgekeerde geldt. Of in dat geval nu sprake is van trade-diversion, d.i. verlegging van de produktie naar minder efficiënte producenten, dan wel of er een terugbuiging van een vroeger opgetreden trade-diversion en dus het terugleggen van de produktie bij efficiënter producerende bedrijven, is zonder nader onderzoek van kostprijzen niet aan te geven.

AFGAANDE op de officiële handelsstatistieken was het verloop van de handel tussen Frankrijk en Duitsland — de devaluatie van de Franse frank in aanmerking genomen — gedurende 1958 en 1959 een onverklaarbare zaak. In dollars gemeten nam de invoer van industriële produkten uit Duitsland met ca. 20 pCt. toe, waartegenover de Franse import uit alle overige gebieden van herkomst wel degelijk een terugslag vertoonde; slechts Italië vormde een verdere uitzondering.

Uit tabel 5 blijkt dat de import uit Duitsland, na eliminatie van de handel tussen Saarland enerzijds met Duitsland en Frankrijk anderzijds, veel beter in het algemene patroon past dan de import uit Duitsland volgens de officiële handelsstatistieken. Binnen de groep industriële artikelen blijkt de absolute toeneming van de Franse import gedurende 1958/59 afkomstig uit Duitsland geheel voor rekening te komen van de S.I.T.C.-groep 7, t.w. machines en transport-uitrusting, terwijl de toeneming van de import uit Italië voor de helft op machines betrekking heeft. De daling van de Italiaanse index van de export unit value voor industriële produkten met 7 pCt. zal daaraan niet vreemd zijn.

Anderzijds was aan de uitvoerzijde het beeld volkomen volgens de verwachting, nl. een belangrijke toeneming van de Franse export (in dollars) naar alle bestemmingsgebieden. De exporttoeneming naar Duitsland na eliminatie van de Saar-handel was daarbij nog meer geproportioneerd dan zonder deze uitschakeling.

TABEL 6.

Gemiddelde jaarlijkse groeipercentages van EEG-importen gedurende 1953-1957 van industriële produkten, exclusief S.I.T.C.-groepen 734 + 735

	Onderlinge import		Import uit derde landen
	officiële gegevens	na correctie voor de Saar	
S.I.T.C.-groepen 5-8 excl. 734-5 ..	18,3	16,3	14,4
S.I.T.C.-groep 5	17,6	16,3	18,5
S.I.T.C.-groepen 6+8	17,7	15,7	15,5
S.I.T.C.-groep 7 excl. 734-5	19,9	18,5	10,5

Zoals in de tabellen 1 en 2 reeds werd aangegeven, dient door de overgang van Saarland naar het Duitse douanegebied op 6 juli 1959 ook de onderlinge handel van de Lidstaten van de EEG op een andere basis te worden gebracht, wanneer althans de ontwikkeling van de intra-handel tijdens de periode 1953-1959 — of een gedeelte daarvan — als vergelijkingsmaatstaf wordt gekozen voor een periode vanaf 1959 of later.

Aangezien het tijdvak 1953-1957 conjunctureel gezien het meest homogeen was en dus de beste indicatie geeft van de „normale” ontwikkeling van de handel van de Lidstaten der toen nog op te richten EEG, zijn in tabel 6 de gemiddelde jaarlijkse groeipercentages vermeld voor de import van de verschillende industriële goederencategorieën, na eliminatie van de import van schepen en vliegtuigen die een zeer wisselvallig beeld vertoonden.

De heersende opvatting is dat de Lidstaten van de EEG zich in hun handel in industriële produkten reeds vóór de inwerkingtreding van het EEG-verdrag meer en meer op elkaar oriënteerden, hetgeen volkomen in overeenstemming was met het concentratie-effect van de internationale handel door Michaely en later ook door Linne-mann naar voren gebracht. Met uitzondering van de groep chemische produkten was dat ook zo.

Wanneer echter deze gedachte wordt doorgetrokken naar het tijdvak beginnende in 1959 kan dit niet zonder meer plaatsvinden, aangezien de overgang van Saarland een trendbreuk veroorzaakte. Correctie van de vergelijkingsbasis uit de periode vóór de integratie heft deze sterkere onderlinge oriëntatie grotendeels op, terwijl verder blijkt dat het concentratie-effect voor de industriële produkten uitsluitend wordt veroorzaakt door de categorie machines en transport-uitrusting. Dit resultaat is van bijzonder veel belang voor de interpretatie van de importontwikkeling van de EEG na de datum van haar inwerkingtreding omdat dan een relatief sterker concentratie-effect optreedt.

The Indonesian Bonus Export System*

Introduction

THE Bonus Export System (B.E.) has been mentioned at various times by articles discussing current economic problems of Indonesia. It will be of interest to discuss the origins, the purpose and the operation of the B.E. system.

After various modifications (which started from February 1966 to July 1967) an exporter receives an income from a combination of:

(1) the rupiah he receives from the Foreign Exchange Fund for that portion of his exchange earnings which he is obliged to surrender to the government to be converted at the official rate (now Rp. 10 = U.S. \$ 1).

(2) the rupiah which he receives from the sale on the free market of that portion of his foreign exchange earnings which he receives in the form of an exchange certificate (= Bonus Exports).

(3) the foreign currency which he obtains as a result of the difference between the *check price* (as fixed periodically by the Department of Trade, Export Division) for his product fixed in foreign currency by the government and surrendered to the Foreign Exchange Fund and the actual price he gets from the foreign buyer. This portion is known as the D.P. (Devisen Pelengkap = Complementary Foreign Exchange) and the exporter can deposit it in an overseas bank, the Central Bank or sell it all or in part to those who need foreign currency. D.P. could also originate from Indonesian citizens who earn foreign exchange abroad and transfer it as D.P. to Indonesia.

Recent changes

The Ampera Cabinet announced in October 1966 and July 1967 a series of Presidium Decisions affecting the foreign trade sector.

Exports. The latest regulation, announced July 28, 1967, provides for increases in the percentages of foreign exchange granted to the exporter in the form of B.E. as compared to October 3, 1967 as follows:

Group I (called now group A = strong export products such as rubber, copra, tobacco, coffee, palm oil, palm oil kernels, diamonds, tin) from 50 pCt. to 75 pCt. The exporter will receive 75 pCt. in B.E., another 15 pCt. goes to the Foreign Exchange Fund against the official rate and the remaining 10 pCt. as A.D.O. (Automatic Foreign Exchange Allocation) to the region also against the official exchange rate of Rp. 10 = U.S.A. \$ 1. Group II (called now group B = the rest, except for gold and silver) went up from 75 pCt. to 90 pCt., with the remaining 10 pCt. to go to the region as A.D.O. Group III which was given 100 pCt. B.E. is now abolished.

In total, the amount of foreign exchange available as exchange certificates to exporters (B.E.-E.) was estimated

at 65 pCt. (October 3, 1966). With the present increase of B.E.-E. allocated to exporters we expect that approximately 75 pCt. will be available as B.E.-E. Of the rest, 10 pCt. is allocated to the First Level Autonomous Regions (Dati I) as an automatic foreign exchange allocation (A.D.O.). The regions are obliged to purchase this foreign exchange from the Foreign Exchange Fund at a price of Rp. 10 = \$ 1, but can sell them as B.E.-E. The remaining 15 pCt. goes directly into the Foreign Exchange Fund.

As a result of the recent changes, the distribution of foreign exchange from exports will therefore be:

- (1) Bonus Export to the exporter (B.E.-E.) 75 pCt.
- (2) Automatic Foreign Exchange Allocation to
Dati I (B.E.-A.D.O.) 10 pCt.
- (3) Foreign Exchange Fund 15 pCt.

Other types of B.E. Since October 1966 the Government has also been selling its own foreign exchange from (3) above as B.E., and at the same time the regional governments have been permitted to sell the foreign exchange certificates from their A.D.O. to importers as Regional B.E. (B.E.-A.D.O.).

One other source of foreign exchange certificates was created by the Government in the October regulations when it decided to channel foreign credits and grants in the same way as foreign exchange from the government's Foreign Exchange Fund. These foreign credits became B.E.-K. (K = Credit). So there are now five different types of exchange certificates: (1) B.E.-E., (2) B.E.-A.D.O., (3) B.E.-K., (4) B.E. ex Foreign Exchange Fund and (5) D.P.

The rates of the B.E.-E. and B.E.-A.D.O. are determined in the open market by forces of supply and demand, whereas prior to the October regulations such certificates were sold through the Central Bank against a periodically fixed price. Under the old system, the importers submitted their bids to the Central Bank and once a week foreign exchange was allocated by auction. With the October measures, importers have been able to purchase whatever they require in the open market at any time, provided that the goods they require are on the list of commodities allowed to be imported by the government (group I, II, III and services). The B.E.-K. and B.E. ex Foreign Exchange Fund are also sold by the government through the Central Bank at rates to be determined periodically by the Central Bank. So the government has been trying to influence the rate of the B.E. from all sources.

* Zie ook „Some aspects of Indonesia's foreign exchange problem”, *E.-S.B.*, 21 juni jl., blz. 644-648, alsmede „Indonesia's dilemma” in *E.-S.B.* van 26 juli jl., blz. 752-754.

(I.M.)

Ⓢ N.V. SLAVENBURG'S BANK Ⓢ

Inkomensverdeling 1962

ANDACHTIGE lezers van deze „notities” zal het niet zijn ontgaan dat wij een materialistische voorkeur koesteren voor de inkomenskant van het bestaan, ook al zijn het slechts de statistieken hierover. Vandaag kunnen wij weer zo'n statistiek aankondigen, nl. „Inkomensverdeling 1962 en Vermogensverdeling 1963” van het C.B.S. ¹⁾.

Deze statistiek is een nieuwe uitgave in de uitvoerige C.B.S.-reeks over de inkomens- en vermogensverdeling zoals die tweemaal in de vijf jaar wordt samengesteld. De laatste verschenen publikatie had betrekking op 1959/1960. Naast de gebruikelijke indeling in grootte-

klassen treft men ook specificaties aan naar sociale groepen en naar bestanddelen van de inkomens en vermogens. De cijfers hebben betrekking op natuurlijke personen en zijn ontleend aan de uitkomsten van een steekproef uit het bij de belastingdienst beschikbare materiaal van de loon-, inkomsten- en vermogensbelasting. De bedragen zijn de inkomens en vermogens zoals deze, na de regeling van de definitieve aanslag, door de belastinginspecties zijn vastgesteld.

In onderstaande tabel zijn enkele van de belangrijkste gegevens weergegeven.

dR

¹⁾ Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1967, 110 blz., f. 10.

Inkomensverdeling 1952 en 1962 naar aantallen belastingplichtigen

Cumulatieve percentages a)

Inkomensklassen (× f. 1.000)	Zelfstandigen		Directeuren N.V.'s		Werknemers		Gepensioneerden		Zonder beroep	
	1952	1962	1952	1962	1952	1962	1952	1962	1952	1962
< 1	2,3	1,0	0,2	0,0	15,6	5,2	22,4	2,0	26,5	12,0
< 2	14,9	4,2	1,2	0,3	35,8	17,0	54,3	10,6	66,1	34,5
< 3	34,5	9,2	3,5	0,5	58,7	26,9	76,3	36,1	80,6	54,6
< 4	52,3	16,5	6,7	0,7	81,1	34,4	86,6	57,9	86,4	67,4
< 5	64,7	24,7	12,8	0,7	90,7	43,8	91,9	72,5	90,5	76,7
< 6	73,8	33,2	18,3	1,6	94,7	57,7	94,7	80,9	92,9	81,8
< 7	80,1	41,4	24,7	2,4	96,7	71,3	96,2	86,1	94,5	85,6
< 8	84,4	49,1	30,3	4,1	97,8	81,4	97,1	89,6	95,4	88,1
< 9	87,4	56,0	36,0	5,3	98,4	87,6	98,0	91,8	96,1	90,1
< 10	89,6	61,8	42,4	8,0	98,8	91,2	98,5	93,4	97,0	91,5
< 15	95,1	79,6	60,4	22,1	99,6	97,4	99,4	97,1	98,5	94,8
< 20	97,1	87,1	70,8	37,0	99,8	99,0	99,7	98,4	99,1	96,6
< 50	99,6	97,6	91,9	80,7	100	100	100	99,7	99,9	99,1
< 100	99,9	99,5	97,7	94,2	100	100	100	99,9	100	99,7

a) Bedacht dient te worden dat slechts van die personen inkomens, resp. vermogens zijn verwerkt, welke in de belastingadministratie zijn opgenomen. Het aantal personen dat hierdoor buiten de waarneming blijft is op 4 à 5 pCt. van het totaal te stellen (vooral ouden van dagen, die alleen A.O.W. genieten).

The rate of the D.P. is also determined in the open market and the range of commodities which can be imported with a D.P. includes luxury products.

Imports. Formerly only recognized importers were allowed to buy B.E. in the free market. Now anyone who wants to import or to speculate is allowed to buy B.E. from the free market.

B.E.-E., B.E.-A.D.O. and B.E. ex Foreign Exchange Fund can be used to import goods in categories I (very essential goods such as rice), II (essentials such as raw materials) and III (semi-essential goods).

B.E.-A.D.O. are predominantly used by the regional governments for imports which are required to rehabilitate and improve the infrastructure; but we assume that they also used to import goods in categories I, II and III.

B.E.-K. can be used in theory to import the same goods in the B.E.-E. category, but are in practice subject to the availability of goods in the country providing the credit. They are tied to the supplying country and off-shore purchases will not be allowed. For instance, in the case of Indian B.E.-K., the market for Indian goods in Indonesia is not very attractive, with the exception of gunny bags and hessian cloth. If B.E.-E. and B.E.-K. are for sale at the same time, the importer will undoubtedly prefer B.E.-E. (assume it will be sold against the same rate). On the other hand, the B.E.-K. from Japan and other countries like the United States and West-Germany are very much in demand. The certificates are not homogeneous

and so in practice there are variations in the rates of the B.E.-K. from country to country (see table below).

Variations in the prices of B.E.

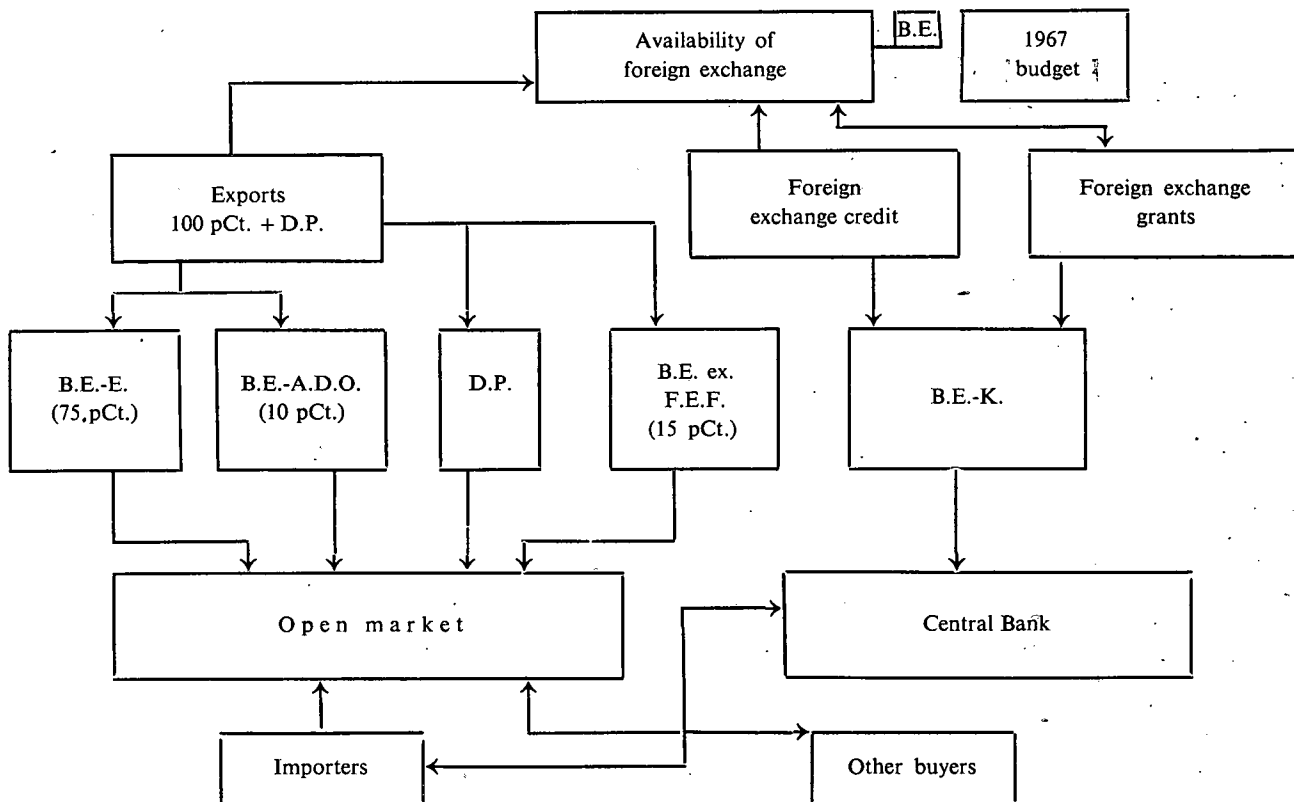
B.E.-E. and B.E.-A.D.O. can be used for imports from all parts of the world, including places like Singapore and Hongkong. In terms of time delivery and choice of goods, these places can supply any type of goods. The market price for B.E.-E. by August 1, 1967 was 135½ (before the announcement of the recent changes of July 28, 1967, the market price was 138).

The price of the B.E.-K. is decided by the Government; these certificates were sold at the fixed rate of 132 on July 27, 1967, and on August 1, 1967, it was changed to 131. The amounts of B.E.-K. sold by the end of June 1967 are as follows:

Credit Extended (October 1966-June 1967)

Country	(000 of U.S. \$)	Sold	Balance
1. India	13,333	5,579	7,754
2. Netherlands	16,848	10,197	6,651
3. W. Germany	16,617	13,378	3,239
4. U.S.A.	10,000	6,679	3,321

The open market price for the D.P. was 152 on July 27, 1967, and went up to 155 on August 1, 1967. Our expectation is that the B.E.-E. rate will increase in view

of the possibility that the B.E.-E. can also be used for the payment of services like study abroad, etc.

Export and import procedures

With the newest regulations on July 28, 1967, procedures for exporters are simplified further. If an exporter wants to export it is enough to show a letter of credit (L/C), opened by the buyer, to the customs office, and the goods can be shipped immediately. Thus there is no longer any need for importers and exporters to be officially registered as such by the Department of Trade. This simplification is most welcome to many businessmen in Indonesia and the hope is that the persons in charge with the execution of these regulations co-operate fully and understand the spirit of this change.

The working of the B.E. can be summarized in a simple scheme (see above).

B.E. system and the 1967 budget

A balanced budget for 1967 was accepted in Parliament on Christmas eve with revenues and expenditures at Rp. 81,300 million. The major sources of revenues are:

1. Custom duties Rp. 9,063 million
2. Sale of foreign exchange from exports (B.E. estimated 100) Rp. 14,230 million

3. Sale of credits from foreign countries

(B.E.-K. estimated 100)	Rp. 29,500 million
4. Company tax	Rp. 6,950 million
5. Sales tax	Rp. 7,000 million
6. Excise on tobacco	Rp. 6,075 million

One can see from these figures that the B.E. constitutes a vital part in the composition of the 1967 budget. More than 60 pCt. of the revenue is directly dependent on the foreign trade sector and the sale of the exchange certificates. At the same time, revenues from custom duties are indirectly dependent on the sale of B.E., whereas the oil companies were expected to provide some U.S. \$ 50 million in company tax selling at a B.E. rate of 100 = Rp. 50 million. We should note here that for budgetary purposes a B.E. rate of Rp. 100 = \$ 1 was used as the basis for calculation. As we have already noted the rates for the B.E. are now over 130. It is too soon to say what effect the increase in the rate will have on the government's ability to balance the budget because a high rate will also affect expenditures via increased costs.

Canberra.
Bundoora.
7 augustus 1967.

J. PANGLAYKIM.
K. D. THOMAS.

(I.M.)

administratie- problemen? besteedt ze uit!

Besteedt uw administratieproblemen uit. Aan Bedrijfsadministratiekantoor Holland N.V. Daar staan 2 computers tot uw beschikking. Met

ponskaart- en ponsbandinvoer. En met magneetband eenheden en verwisselbare schijvenpakketten. Efficiënt voor u! Wij zullen het u graag uitleggen en voorrekenen.

Bedrijfsadministratiekantoor. Holland N.V., Coolsingel 49, Rotterdam Tel. 010-116155. Centrum voor Elektronische Informatieverwerking.

Begrotingspolitiek, conjuncturomslag en inflatoire financiering

IN zijn artikel „De Rijksbegroting 1968” in *E.-S.B.* van 4 oktober 1967 wijdt Drs. G. de Man op blz. 984 enige beschouwingen aan „De resultaten van het conjunctuurbeleid in de laatste jaren”. Hierin citeert hij de uitspraak van Prof. Goedhart in het artikel „Conjunctuurpolitiek bij kentering” in *De Naamlooze Vennootschap* van juli/augustus 1967 dat de conjuncturele begrotingspolitiek in de jaren 1964-1966 heeft gefaald.

Ter illustratie hiervan berekent De Man het driejaars voortschrijdende gemiddelde van het gerealiseerde begrotingstekort gedurende de periode 1959-1967 in procenten van het netto nationaal inkomen en vermeldt hij de toenemende omvang van de inflatoire financiering door het Rijk gedurende de jaren 1964 t/m 1967.

Terecht constateert De Man dat de stijgende curve van het begrotingstekort gedurende de haussejaren een indicatie is voor een weinig succesvol conjunctureel begrotingsbeleid. Het is echter minder juist dat de toename van het begrotingstekort gedurende 1967 eveneens hiertoe wordt gerekend. Conjuncturele verflauwing of een recessie: het jaar 1967 behoort zeker niet tot de jaren met een opgaande conjunctuur. In de Miljoenennota 1968 (blz. 35) wordt dan ook opgemerkt dat de conjuncturele begrotingsimpuls voor het jaar 1967 aanvaardbaar is. Het is o.i. verheugend dat de budgettaire politiek de conjuncturele inzinking in 1967 niet pro-cyclisch heeft verscherpt. De les van 1958 is in dit opzicht ter harte genomen.

De toegenomen omvang van de inflatoire financiering door het Rijk van f. 50 mln. in 1964 tot f. 900 mln. in 1967 is een inadequate motivering voor de conclusie „dat het begrotingsbeleid de laatste vier jaar vrijwel geen bijdrage tot stabilisering van de conjunctuur heeft geleverd”.

Bij een inflatoire financiering moet immers een onderscheid worden gemaakt tussen „debt management policy” en andere aspecten van de begrotingspolitiek, zoals de niveaus van belastingen en uitgaven ¹⁾ ²⁾. Het kapitaalmarktbeleid van de overheid behoort, in harmonie met de monetaire politiek, mede gericht te zijn op een optimale omvang van de binnenlandse liquiditeitenmassa. Dit houdt tevens in het voorkomen van een ernstige liquiditeitscrisis, zoals ook Prof. Goedhart in zijn voornoemde betoog opmerkt.

Ondanks de forse inflatoire financiering van ruim f. 1.300 mln. door het Rijk en de lagere overheid, deed zich in 1966 een scherpe monetaire verkrapping voor, waardoor de conjuncturomslag in dat jaar in belangrijke mate werd veroorzaakt. Terecht constateert Prof. van den Beld dat de overheid aldus een onaanvaardbare monetaire crisis heeft voorkomen ³⁾. Ook al was het een *repressieve* bijdrage tot stabilisering van de conjunctuur ⁴⁾. Het jaar 1967 staat eveneens in het teken van een monetaire krapte en een hoog kapitaalrenteniveau, waardoor de ruime liquiditeitschepping vanwege de overheid wordt gerechtvaardigd.

In het conjunctuur-structuurmodel, dat door Prof. van den Beld in zijn inaugurele rede wordt geïntroduceerd, wordt het monetaire gedrag van de overheid dan ook gerelateerd aan de stand van de betalingsbalans, de hoogte van de werkloosheid en de algemene stand van de liquiditeiten (de nationale liquiditeitsquote). De voor-

heen usantiële veronderstelling van een neutrale financiering door de overheid is in de praktijk niet realiseerbaar gebleken.

Typerend is dat in de Miljoenennota 1968 (blz. 32) wordt opgemerkt „..... dat een snelle opleving van de

¹⁾ Zie Prof. Stevers in het *Economisch-Kwartaaloverzicht* van de AMRO-Bank van september jl., blz. 17 en Dr. J. Zijlstra in de bundel *Opstellen over openbare financiën I*, blz. 28 en 29.

²⁾ Monetaire financiering, die in de plaats treedt van een beroep van het Rijk op de kapitaalmarkt, bij een ongewijzigd niveau van belastingen en rijksuitgaven, vergroot de ruimte op de kapitaalmarkt voor de lagere overheid en de particuliere sector. Een stagnatie van de groei van de bedrijfsinvesteringen in vaste activa, excl. woningen, die in 1967 en 1968 wordt voorzien, kan hierdoor worden tegengegaan. In de schriftelijke voorbereiding van de algemene financiële beschouwingen berekent de Minister van Financiën dat een *additionele* inflatoire financiering van het Rijk van f. 250 mln. in 1968 kan leiden tot een toename van het volume van bedrijfsinvesteringen in vaste activa, excl. woningen, met 1,6 pCt., doch tevens tot een vermindering van het betalingsbalansoverschot op lopende rekening met f. 190 mln.

Terzijde moet de vrees worden uitgesproken dat de voorgenomen heffing van omzetbelasting bij invoer, als overgangsmaatregel tot invoering van het B.T.W.-systeem, een nadelige invloed kan hebben op de investeringsneiging, wanneer ook de investeringsgoederen, waarvan de invoerquote zeer hoog is, daar onder zouden vallen.

³⁾ In zijn inaugurele rede: *Dynamiek der ontwikkeling op middellange termijn*, blz. 10.

⁴⁾ Het fiscale en uitgavenbeleid van de overheid had in 1966 beter gericht kunnen zijn op het afremmen van de overbesteding en daarmee op het voorkomen van het betalingsbalanstekort en de sterke prijsstijgingen, waardoor tevens de — gedeeltelijk endogeen bepaalde — monetaire spanningen *ex ante* en doelmatiger zouden zijn bestreden. In de Miljoenennota 1967 wordt dit trouwens openhartig erkend.

Twee nieuwe rekeningen waarmee u uw g

DE PERSOONLIJKE REKENING

Ideaal voor het ontvangen van uw salaris en andere inkomsten, voor het aanhouden van geld, voor het verrichten van al uw betalingen. De rente bedraagt 3½% of 1% per jaar. Onze computer rekent uit wat voor u het voordeligst is. Wilt u weten waarom 1% soms meer rente kan opleveren dan 3½%? Vraagt u dan onze brochure over deze rekening.

Overige

activiteit het nodig kan (curs. van ons) maken, de monetaire financiering door de overheid binnen engere grenzen te houden". Overigens acht De Man de geraamde inflatoire financiering van f. 750 mln. voor 1968 wel stabiliserend, hoewel het verwachte conjuncturele beeld van 1968 gunstiger is dan dat van 1967.

Amsterdam.

M. H.

Recente publikaties

Mr. P. Stoffels: Huurkoop en afbetalingstransacties. Serie Recht en Praktijk no. 8. Æ. E. Kluwer, Deventer 1967, 126 blz., f. 15.

Het onderhavige werk is geconcentreerd op de afbetalingskoop, waarbij aan de publiekrechtelijke regeling en de invloed die de financiering door banken heeft, bijzondere aandacht is besteed. Daarnaast is in het kort aandacht besteed aan de gewone geldlening die onder de Geldschieterswet valt dan wel „persoonlijke lening” wordt genoemd. De problemen van de zekerheidseigendom zijn slechts genoemd voor zover noodzakelijk: deze zullen in een ander deel van de serie afzonderlijk worden behandeld.

Korte inhoud: Inleiding — De aard van de te behandelen transacties — Geschiedenis en beoordeling van de afbetalingskoop — De regeling van de koop op afbetaling in het Burgerlijk Wetboek — De procedure in huurkoopzaken — De sociaal-economische regeling (Wet op het Afbetalingsstelsel) — De conjunctuurpolitieke maatregelen — Door derden gefinancierde huurkoop — Bijzonderheden bij huurkoop in verband met eigendomsvoorbehoud — De Geldschieterswet — Ontduiking.

(I.M.)

ningen van Mees & Hope d produktief kunt maken

WISSELRENTE - REKENING

is een spaarrekening met een vaste rente 3½% en een extra-rente die wisselt met wisseldisconto van De Nederlandsche Bank. ns is de totale rente (dagelijkse valuterig)

4 ¼% per jaar

maand o.a. f 2.500.— direct beschikbaar; ere bedragen met één maand opzegging. angstellenden zenden wij gaarne onze chure over deze en andere spaarrekeningen.

gingen te Alblasterdam, Delft, 's-Gravenhage, Heerlen, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Botlek en Europoort

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

VERENIGING VOOR BELASTINGWETENSCHAP

De Vereniging voor Belastingwetenschap houdt op zaterdag 9 december 1967 in het Kurhaus te Scheveningen haar algemene vergadering. De agenda luidt als volgt:

10.00 uur: Huishoudelijk gedeelte.

ca. 10.30 uur: Bespreking van het rapport van de commissie „Rechter en administratie tegenover het belastingrecht”.

A. Debaters: Prof. Dr. D. Brüll, Dr. H. J. W. Klein Wassink, Mr. J. P. Scheltens, A. F. Tuk.

B. Vrij debat.

Bespreking van het concept-antwoord aan de Minister van Binnenlandse Zaken in verband met de adviesaanvraag betreffende de „proeve van een nieuwe Grondwet”. Het concept-antwoord is opgesteld door de commissie ter bestudering van delegatie van wetgevende bevoegdheid. Naar aanleiding van dit concept-antwoord zal een vrije discussie worden gehouden.

ca. 13.00 uur: Koffietafel.

14.00 uur: Beantwoording van de debaters.

MEES & HOPE

BANKIERS

AMSTERDAM - ROTTERDAM

Keizersgracht 579

Blaak 10

Boekbespreking

L. Kish: *Survey Sampling*. J. Wiley & Sons Ltd., New York 1965, 643 blz.
C. C. Li: *Introduction to Experimental Statistics*. McGraw Hill, New York 1964, 460 blz.

HET belang van marktonderzoek voor het commerciële beleid van de onderneming behoeft heden ten dage gelukkig niet meer te worden aangetoond. In toenemende mate worden in het Nederlandse bedrijfsleven plaatsen geopend voor economen, sociaal-psychologen en statistici die zich met de commerciële research willen en kunnen bezighouden. Hoewel de opleiding voor marktonderzoekers stellig nog veel te wensen overlaat, is aan theoretische en praktische kennis op dit brede onderzoekerterrein geen gebrek. Dit geldt met name t.a.v. de voor het marktonderzoek onmisbare kennis van de statistische analyse, op welk vlak een groot aantal handboeken van hoog gehalte ter beschikking staan. De tijd is echter zeker rijp voor basisliteratuur op onderdelen van de toegepaste statistiek, welke in „general textbooks” gewoonlijk niet meer dan een hoofdstuk beslaan.

Twee van deze deelgebieden — en niet de minst belangwekkende voor de man in de praktijk — worden bestreken door de bovengenoemde werken van Amerikaanse oorsprong, en wel de steekproeftheorie en -praktijk enerzijds, en de experimentele statistiek anderzijds. In beide gevallen ligt de nadruk op de toepassingen en dus op een minimum aan theoretische afleidingen; beide boeken zijn ook „self-contained” te noemen, in deze zin dat slechts een elementaire kennis der statistiek wordt voorondersteld bij de lezer.

Survey Sampling van Kish — directeur van het „Survey Research Center” aan de Universiteit van Michigan — bevat vermoedelijk alles wat de praktijkonderzoeker op steekproefgebied ooit nodig zal hebben en waarschijnlijk zelfs veel meer dan dat. Voor zover theoretische resultaten aan bod komen, wordt verwezen naar de belangrijkste handboeken uit de moderne literatuur, zoals die van Deming, Cochran, Hansen & Hurwitz e.d.

Wie voor het eerst een verhandeling over de steekproefmethode en -technieken onder ogen krijgt, wordt ongetwijfeld getroffen door een ogenschijnlijke chaos van begrippen en formules. De inhoudsopgave werkt een eerste frustratie dan ook onver-

mijdelijk in de hand. Kish is aan dit gevaar evenmin kunnen ontsnappen al is zijn driedeling in „Fundamentals”, „Special problems and techniques” en „Related concepts” verantwoord te achten. Voor de beginner is echter het schema op blz. 20 het enige uitgangspunt. Daarin wordt aangegeven langs welke vijf wegen kan worden afgeweken van de eenvoudige volledig aselechte steekproef, en wel door (a) de elementen van de populatie een niet gelijke kans te geven om in de steekproef te worden betrokken, door (b) meerdere elementen terzelfdertijd te trekken („cluster sampling”), door (c) niet uit de populatie als geheel maar uit subpopulaties te trekken („stratified sampling”), door (d) i.p.v. volledig toevallig per element systematisch te trekken, en door (e) de steekproef niet ineens, maar in fasen te trekken („multiphase”- of „double-sampling”). Elk dezer mogelijkheden, behoudens de laatste, komt aan bod in het eerste deel, dat besluit met een nuttig hoofdstuk over de „economic design” van steekproefenquêtees.

Voor de praktijkonderzoeker met de nodige steekproefervaring valt in dit eerste deel vermoedelijk het meest te genieten van de hoofdstukken 6 en 7, waarin wordt ingegaan op de problemen van ongelijke clusters en van de selectie volgens de PPS-methode, d.w.z. „probabilities proportional to size”. Aan hem is het tweede deel, met speciale problemen en technieken, stellig ook ten volle besteed: twee hoofdstukken over „area sampling”, één over de complicaties als gevolg van „imperfect frames” (het stokpaardje van Kish), en een uitgebreide collectie speciale selectietechnieken in hoofdstuk 12, waarin o.m. nader wordt ingegaan op het gebruik van meerdere informatie („ratio sampling” en „regression sampling”), en op het gebruik van panels. Het derde deel ten slotte is gewijd aan problemen als mogelijke systematische fouten en hun consequenties. Het bekende „non-response”-vraagstuk wordt uitputtend behandeld, en de quota-methode zeer kritisch beschouwd. Consequent wordt in het gehele boek een royale hoeveelheid voorbeelden geboden, en een aantal opgaven besluit elk hoofdstuk. De plezierige

maar steeds genuanceerde schrijfrant maakt dit werk tot een des te meer waardevol bezit.

Het boek van Li heeft in grote trekken dezelfde opbouw als het bovengenoemde, t.w. een driedeling in „Basic mechanics and theory”, „Experimental designs” en „Some related topics”. Het eerste deel bevat de noodzakelijke wiskundige basis, waaronder een heldere en toch eenvoudige uiteenzetting over orthogonale transformaties en contrasten, de relatie tussen de F-toets enerzijds en de Student- en de Chikwadraattoets anderzijds, zoals ook het verband tussen variantie-analyse en de regressie-analyse. Opvallend is dat Li bij voorkeur werkt met artificiële voorbeelden, en zijn stellingen graag meetkundig illustreert, wat m.i. niet altijd een verduidelijking heeft opgeleverd. Korte hoofdstukken van gemiddeld 15 bladzijden met goed gekozen herhalingsoefeningen maken het de beginner echter stellig gemakkelijk.

In het tweede deel komen de belangrijkste experimentele opzetten aan bod, variërend van eenvoudige „randomised blocks” tot Latijnse vierkanten, en factoriële schema's met factoren op twee en meer niveaus. In feite vrijwel parallel aan de steekproefopzetten, worden hier ook ontbrekende waarnemingen, expliciet gebruik van externe informatie en eenvoudige systemen van „confounding” behandeld. In het derde deel ten slotte passeren meervoudige metingen en vergelijkingen de revue, en worden de basisveronderstellingen van de variantie-analyse nader gezien. Het voor de praktijk stellig zeer nuttige transformeren van gegevens, zoals proporties in variabelen met een meer stabiele variantie, en ook de logaritmische transformatie t.a.v. modellen welke niet lineair zijn, worden in het laatste hoofdstuk duidelijk uiteengezet.

Al met al biedt Li een goed geschreven en niet te diep gravende inleiding, welke marktonderzoekers, die experimenten op produkt-, reclame- of distributiegebied overwegen, zonder voorbehoud kan worden aanbevolen. Dat dit boek in eerste instantie bestemd is voor biologen en medici mag voor hen geen bezwaar zijn: in de experimentele statistiek is het immers slechts één stap van muisen en injecties naar huisvrouwen en supermarkten.

Rotterdam. G. J. AYEELTS AVERINK.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

GEHEEL in overeenstemming met de verwachtingen steeg als gevolg van betaling van belastingaanslagen, waaronder vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting (bij deze laatste is de inning voor het belastingjaar 1966 versneld), het tegoed der Schatkist in de week van 2 tot en met 9 oktober met f. 295 mln. De toeneming zou zeker groter zijn geweest wanneer de Staat niet tevens eertijds opgenomen schulden in de vorm van schatkistpapier en kasgeldleningen zou hebben afgelost. Het gaat hier om belangrijke bedragen. Die van de opgelegde aanslagen in de vennootschapsbelasting liggen tussen de f. 1 mrd. en f. 1½ mrd. Wat de kasgeldleningen betreft, geeft de stijging van de post „Overige schulden” in de Stand van 's Rijks Kas een indicatie. Deze liep in juli met f. 786 mln. en in augustus met f. 90 mln. op.

De banken hebben de overdracht van middelen aan de Staat grotendeels kunnen financieren met het bankpapier, dat het publiek na de maandultimo op de bankrekeningen stortte.

In de ontwikkeling van het beleid der banken zijn na de oorlog enkele fasen te onderscheiden. In de eerste jaren na 1945 waren deze instellingen ruim van middelen voorzien en de banken probeerden door het scheppen van nieuwe kredietmogelijkheden uitbreiding aan hun zaken te geven. Huurkoopfinanciering, persoonlijke leningen, middellang krediet, factoring, leasing, voorfinanciering, het opnemen van koppen en staarten van langlopende onderhandse leningen, beleggingen op de kapitaalmarkt werden aan het arsenaal toegevoegd of wanneer zij daaronder reeds voorkwamen intensiever gepropageerd.

In de laatste jaren is de aandacht verschoven naar het creditbedrijf. Aanvankelijk poogde men gelden aan te trekken door middel van termijndeposito's in de klassieke vormen. Later trachtte men, en met succes, vaste voet te krijgen op de markt van spaargelden. Al heel spoedig ging men proberen de gunst van het publiek te winnen door het scheppen van nieuwe deposito- en spaarvormen. Men kwam tegemoet aan de zeer verschillende behoeften der deposanten door het variëren van rente- en terugbetalingscondities. De laatste tijd staan de gewone rekening-courantgelden in het centrum van de belangstelling. Het doel is het publiek ertoe te brengen grotere saldi op de rekeningen te laten aanhouden. Daartoe moet het publiek worden geprikkeld, een groter deel van het betalingsverkeer via de bankrekeningen te laten lopen, hetgeen men wil bereiken door het girale betalingsverkeer in het algemeer te propageren, dit doelmatiger te organiseren, de rentevergoeding te verbeteren en de door cliënten te betalen kosten te verminderen. Het gaat de handelsbanken niet alleen om het terugdringen van het chartale betalingsverkeer ten gunste van het girale, doch ook om een groter aandeel van deze categorie in het girale verkeer. De andere deelnemers in dit verkeer zitten echter ook niet stil, waarbij met name de postgiro zeer actief is. De concurrentiestrijd tussen de banken onderling en tussen de verschillende groepen van financiële instellingen is in volle gang.

KAPITAALMARKT

IN de Miljoenennota kondigde de Minister van Financiën aan, dat het zijn bedoeling was buiten de f. 550 mln., die reeds op de kapitaalmarkt waren opgenomen in 1967 nog te trachten f. 200 mln. à f. 300 mln. op deze markt

te verkrijgen. Dit voornemen heeft nu gestalte verkregen in de aangekondigde emissie op 26 oktober van f. 250 mln. à 6¼ pCt. Omdat opnieuw het tendersysteem zal worden toegepast, waarbij de inschrijvers dus zelf de uitgiftekoers zullen moeten vaststellen, zal de markt dit bedrag zeker opbrengen. Het mag immers niet worden verwacht, dat men zelfs bij de vastgestelde minimum uitgiftekoers van 98½ pCt. niet bereid zou zijn in te schrijven.

De emissiemarkt kan wel een stimulans gebruiken. In september werd aan aandelen slechts f. 38,7 mln. en aan obligaties f. 62,7 mln. geplaatst. Hierdoor kwam het totaal voor de periode januari/september 1967 van aandelen en obligaties tezamen op f. 1.717 mln. tegen f. 1.718 mln. in de overeenkomstige periode van 1966.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	6 okt. 1967	13 okt. 1967
Algemeen	270	350 — 268	349	346
Internationale concerns	351	471 — 343	471	463
Industrie	269	340 — 270	338	339
Scheepvaart	108	121 — 103	113	111
Banken en verzekering	154	188 — 155	185	184
Handel enz.	138	166 — 138	164	163

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 78,70	f. 116,30	f. 116,20
Unilever, cert.	f. 86	f. 110,50	f. 110,50
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 145,50	f. 142,10
A.K.U.	f. 53,80	f. 62,60	f. 62,30
K.L.M.	f. 352	f. 252,50	f. 254,50
Hoogovens, n.r.c.	55,60	f. 98,20	f. 94,30
E.M.S., nieuwe	—	f. 39	f. 40,50
Kon. Zout-Ketjen	463	766	782
Zwanenberg-Organon	f. 152,70	f. 191,50	f. 195,50
Robeco	f. 193	f. 225,10	f. 224,60

New York.

Dow Jones Industrials	786	929	918
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,16	6,18
Aandelen: internationalen b) ..	5,0	.	.
lokale b)	5,1	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

HET CENTRAAL LABORATORIUM VAN DE BLOEDTRANSFUSIEDIENST VAN HET NEDERLANDSCHE ROODE KRUIS

Plesmanlaan 125, Amsterdam-Slotervaart

heeft plaats voor een

TWEETAL ERVAREN ADMINISTRATIEVE KRACHTEN

★

Ruime praktijkervaring, bijv. als assistent-accountant en ten minste diploma boekhouden is voor deze functie vereist.

★

Sollicitaties te richten aan de Economisch Adjunct-Directeur.

S. Sankar Sengupta: Operations Research in Sellers' Competition. A Stochastic Microtheory. Publications in Operations Research, no. 12. John Wiley, New York 1967, 228 blz., 80 sh.

Uit het voorwoord:

„This book attempts to answer the following question: given the form of competition and the organization of the market, how do different modes of action by individual business enterprises result in (a) certain patterns of relationship among observable market variables and (b) specific measures of uncertainty with which a firm's outcomes would appear to the firm itself. I have restricted the discussion to competition among sellers. The problems with which *Operations Research in Sellers' Competition* has been oriented are those of pricing, selling costs, management of production and inventories, and deciding when and how much to invest in fixed capital”.

Verkorte inhoud:

DI. I. Some dimensions of competition — The classical orientation — The problem of fewness reexamined.

DI. II. Oligopoly: static models — Monopolistic competition: macromodels and micromodels — Monopolistic competition: the large group case — Price, profits, and market share — Multiperiod probability models — Prices, production and inventories — A verification.

DI. III. Pure competition: random prices — Reinforcement of anticipations — Pure competition: inventory-production decisions.

DI. IV. Some extended models of uncertainty — An application: investment decisions and price policy.

Appendix. 1. An alternative derivation of sales probabilities in a differentiated oligopoly — 2. On the concavity of average profits function.

Prof. Dr. F. L. van Muiswinkel: Handel, markt en beurs. Organisatie en techniek van de handel in theorie en praktijk. Noord-Hollandsche Uitg. Mij., Amsterdam, zevende gewijzigde druk, 1967, 261 blz., f. 15.

Zeven drukken in tien jaar, een duidelijk bewijs dat dit boek (tezamen met zijn broertje *De handelsonderneming*) veel gebruikte literatuur vormt. „Een onmisbare bron voor de studie in de comptabele vakken” schreef de *E.-S.B.*-recensent in 1962 bij de bespreking van de derde, resp. de tweede

druk van deze geestesprodukten van Prof. van Muiswinkel. Vele studenten in de economie en studerende voor examens S.P.D. en M.O. gebruiken deze naslagwerken nog altijd.

De zevende druk van *Handel, markt en beurs* is weer geheel bijgewerkt; veel nieuwe gegevens zijn verwerkt. De meeste vindt men in het hoofdstuk over de effectenbeurs.

Dr. G. M. J. Veldkamp: De sociale zekerheid opnieuw beschouwd in perspectief. Geschriften Recht/Bestuur/Economie no. 55. N. Samsom, Alphen aan den Rijn 1967, 21 blz., f. 3.

Gastcollege, gehouden op 2 mei 1967 aan de Universiteit van Amsterdam.

Prof. Mr. H. J. Hofstra: Het vraagstuk van de vermogenswinstbelasting. Serie Belastingconsulentendagen no. 12. Uitg. FED, Amsterdam 1967, 70 blz., f. 9.

Deze uitgave bevat een voordracht gehouden op de Belastingconsulentendag 1967, georganiseerd door de Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten. Aan het debat, dat volgde op de rede van Prof. Hofstra, werd deelgenomen door Mr. A. J. van Soest en Prof. Mr. H. J. Hellema. Ook dit debat is in het boekje opgenomen.

Mr. H. A. van Nierop: Schets van het bankwezen. Zesde druk, herzien in samenwerking met Prof. Dr. C. D. Jongman. Volksuniversiteitsbibliotheek, tweede reeks no. 24. F. Bohn, Haarlem 1967, 179 blz., f. 10.

Deze druk is een herdruk van de vijfde maar bevat enige wijzigingen en aanvullingen. Deze betreffen o.a. de banknederzettingen in het buitenland, de credit card en de gegarandeerde betaalcheque. Wegens ruimtegebrek (?) ontbreekt een bespreking van het vraagstuk van de invloed van de goudschaarste op het internationale betalingsverkeer.

Huren of kopen? Maken of kopen? Serie Directie-Data, deel 7. Onder redactie van Drs. E. van der Wolk. Nederlands Centrum van Directeuren, Amsterdam 1967, 40 blz., f. 2,25.

Dit boekje behandelt het probleem: hoe bij de huidige kapitaalschaarste en

hoge rentevoet t.a.v. investering en produktieverhoging een juist beleid te voeren. Drs. E. van der Wolk neemt het onderdeel „Huren of kopen?” voor zijn rekening; P. J. H. Baily doet dit met „Maken of kopen?”.

Distributie, ambacht en consument in de literatuur. Tweede herziene en bijgewerkte uitgave. Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf, 's-Gravenhage 1967, 382 blz., f. 15.

Deze bibliografie wil tot gids dienen voor hen die kennis willen nemen van een aantal vraagstukken op het terrein van de distributie, het ambacht en de consument in binnen- en buitenland. De hierin opgenomen boeken en brochures zijn in twaalf hoofdstukken ondergebracht:

- I. Distributievraagstukken; algemeen.
- II. Distributievormen; verkooptechnieken.
- III. Groothandel; grossierderij.
- IV. Detailhandel; algemeen; geschiedenis.
- V. Detailhandel; branches.
- VI. Detailhandel; speciale onderwerpen.
- VII. Ambacht; algemeen; geschiedenis; gildewezen.
- VIII. Ambacht; branches.
- IX. Ambacht; speciale onderwerpen.
- X. Midden- en kleinbedrijf in detailhandel en ambacht; algemeen.
- XI. Midden- en kleinbedrijf in detailhandel en ambacht; speciale onderwerpen.
- XII. Consumentenvraagstukken.

Het accent ligt op de hoofdstukken IV t/m XI waarin voor een groot aantal publikaties een plaats is ingeruimd. Ten einde het opzoeken van publikaties die op een bepaald onderwerp of op een bepaalde branche betrekking hebben, te vergemakkelijken is achterin het werk een trefwoordenregister opgenomen.

John Fayerweather: Internationale marketing (International Marketing. Vert. door G. H. Veldkamp). Marka-reeks no. 68. Het Spectrum, Utrecht 1967, 160 blz., f. 2,90.

Verkorte inhoud: Marketing voor het wereldconcern — Internationale marketing — Economische, culturele en politieke grondslagen van marketing-systemen — Consumenten: wat zij kopen en hoe zij kopen — Het produktenbeleid — Distributie — Verkoopbevordering en marktonderzoek — Het volledige marketing-programma.

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

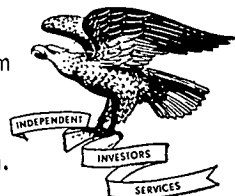
NETNUMMER

bescherm uw spaargelden

De voortdurende geldontwaarding knaagt aan uw meizaam verworven bezit. Hoe beschermt u zich tegen deze geldontwaarding? Wist u, dat er een zeer veilige methode is om jaarlijks

12 à 15% en meer

rendement te maken, inkomstenbelastingvrij? Dat dit beproefde systeem 6,9 miljoen deelnemers telt? En dat iedere belegging direct opeisbaar is? Wilt u hierover meer weten, vraag dan nog heden vrijblijvend inlichtingen aan.

PAN AMERICAN MUTUAL FUNDS

Verkoopkantoor Europa I.I.S.
Herengracht 241 - Amsterdam - Telefoon 020 - 246159

KONINKLIJKE MACHINEFABRIEK STORK N.V. HENGELO (O)

IN DE
VOORHOEDE
VAN DE
TECHNISCHE
VOORUITGANG

Deel uitmakend van

VMF STORK-WERKSPOOR

23.000 werknemers,
Neerland's grootste fabrikant
en exporteur van zware kapitaal-
goederen.

vraagt voor de leiding van haar afdeling

marktonderzoek

een ervaren, bij voorkeur wetenschappelijk geschoolde kracht, wiens taak het zal zijn op grond van te verzamelen marktgegevens afzetprognoses te maken, zowel op korte, middellange als op lange termijn, voor bestaande en nieuwe producten.

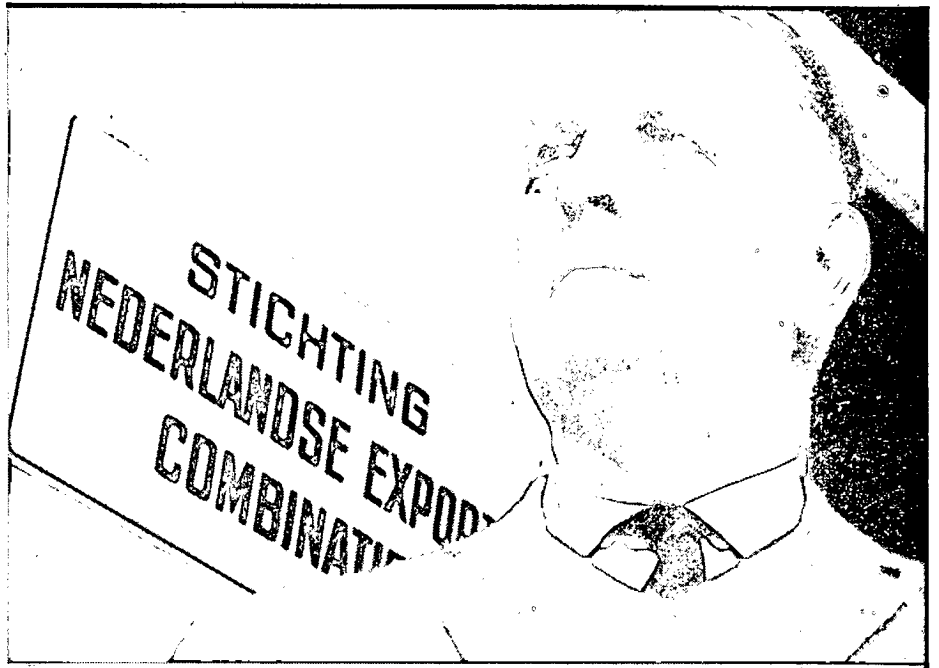
Commercieel inzicht en technische belangstelling is vereist.

Leeftijd 30 - 40 jaar.

Telefonische inlichtingen bij de afdeling Kaderontwikkeling, 05400-54321. (toestel 642). Sollicitaties te richten aan de Koninklijke Machinefabriek Stork N.V., Hengelo (O), t.a.v. genoemde afdeling.

wat doet dié daar

?

Wij van de N.V. METAVERPA in Maartensdijk prijzen ons gelukkig door een steeds toenemende export mede te werken aan de welvaartbevordering.

En van onze grote exportomzet profiteren onze Nederlandse afnemers.

Aldus de heer K. G. J. Bakkeren, directeur van N.V. METAVERPA te Maartensdijk.

DIE KIJKT VER VOORUIT! DAT MOET OOK!

Hij is de voorzitter van de NEC.

Dat is een fabrikanten-club. EEN CLUB VAN DE DAAD!

185 fabrikanten, die nu al 15 jaar hecht samenwerken.

Om gezamenlijk de export te vergroten.

DAT MOET!

Er moeten steeds meer orders komen.

ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS

ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS

Om de welvaart te handhaven.

Om de werkgelegenheid te garanderen.

**BIJNA DE HELFT VAN HET NATIONALE INKOMEN KOMT
NAMELIJK UIT DE EXPORT!**

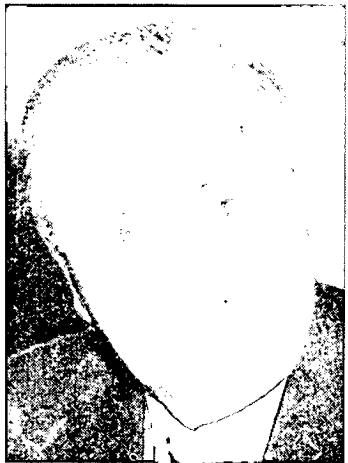
Daarom kijkt de voorzitter ver vooruit.

Naar nieuwe markten.

Naar nieuwe orders.

En 184 fabrikanten kijken met hem mee.

Samen kunnen die 185 ondernemers heel wat presteren.

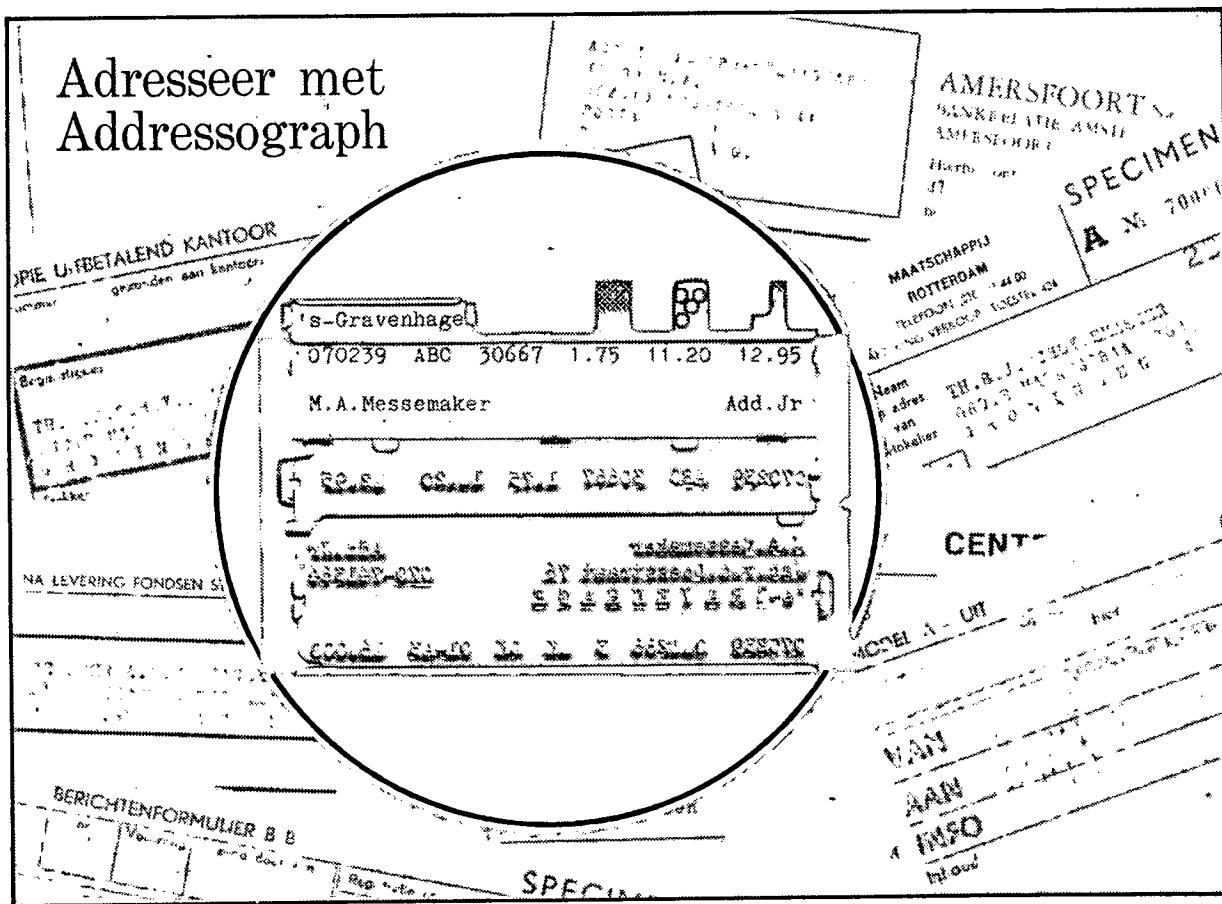
EXPORTARE NECESSE EST

stichting **N**ederlandse **E**xport **C**ombinatie (NEC)

Kantoor: Brigittenstraat 24, Utrecht - postbus 127 - telefoon 030-25632 - telex 47406 NEC-Utrecht

Adresseer met Addressograph

50, 500, 5000 of 50000 adressen? Met Addressograph adresseert u foutloos, duidelijk en snel

In elke administratie kent men de herhaald terugkerende gegevens, zoals adressen, artikelomschrijvingen en andere. Ze komen voor op allerlei soorten van formulieren: offertes, orders, facturen, kwitanties, post- en bankgiroformulieren enz.

Als het erom gaat op de kosten van kantoorwerk te besparen, begin dan met het automatiseren van het schrijven van deze repetitieve, herhaaldelijk voorkomende, gegevens. Zet ze op een Addressograph-plaatje. Zijn de gegevens eenmaal hierop aangebracht en goed gecontroleerd, dan behoeft niemand in Uw kantoor deze gegevens ooit meer te schrijven of te controleren. Want in nog geen seconde tijd staan ze op papier: foutloos, duidelijk en volledig, tot veertien regels tegelijk, elke regel van veertig letters of tekens. Desgewenst met vele doorslagen.

Zo'n Addressograph-plaatje houdt de voorraad bij, adresseert brieven, vult giroopsonkaarten of bankgiroformulieren in, schrijft plakadressen, vult vervoersdocumenten in, doet honderd-en-een kantoorwerkjes sneller en economischer, dan men ooit met de hand kan doen. Economischer, want Addressograph betekent „low cost automation”. Addressograph is het begin van een besparende automatisering.

Wilt u meer hierover weten? Een telefoontje of een berichtje en wij zenden u een folder.

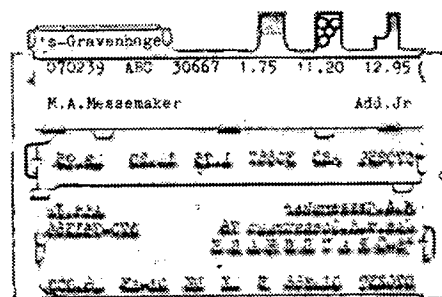

Addressograph

ADDRESSOGRAPH - MULTIGRAPH

Postbus 1201 / Bezuidenhoutseweg 41 / 's-Gravenhage / Telefoon 070 - 85 53 00

TOONZALEN IN 'S-GRAVENHAGE / AMSTERDAM 020-244782 / EINDHOVEN 040-39000 / HENGLO (Ov.) 05400-10168

Hoogovens IJmuiden vraagt voor de
Bedrijfseconomische Afdeling

- a. een bedrijfseconoom
- b. een bedrijfs-
econometrist

De afdeling heeft tot taak om tezamen met verschillende andere afdelingen mede te werken aan de voorbereiding van bepaalde beleidsbeslissingen en zich daarbij speciaal te richten op de financiële consequenties daarvan.

In het kader van genoemde taak worden door de afdeling o.a. de volgende werkzaamheden verricht:

- rentabiliteitsberekeningen voor investeringsprojecten,
- financiële planning op korte en lange termijn,
- opstellen van bedrijfseconomische en statistische modellen,
- bepaling van calculatiegrondslagen en het uitvoeren van calculaties.

Voor de vervulling van de onder a. genoemde vacature wordt gezocht naar een econoom, leeftijd tot ca. 35 jaar, afgestudeerd in de bedrijfseconomische richting, met een voltooide of gevorderde accountantsstudie en met enige ervaring, bij voorkeur opgedaan op een accountantskantoor of een bedrijfseconomisch adviesbureau.

In verband met een verdere uitbreiding van de Bedrijfseconomische Afdeling bestaan er bij deze afdeling ook enkele vacatures voor jongere bedrijfseconomen en zullen sollicitaties van pas afgestudeerden, die bereid zijn de accountantsstudie aan te vatten, eveneens in behandeling worden genomen.

Voor de vervulling van de onder b. genoemde vacature wordt gezocht naar een jonge econometrist, afgestudeerd in de bedrijfseconometrische richting. Enige ervaring is gewenst, doch niet vereist, zodat ook pas afgestudeerden kunnen solliciteren.

Sollicitaties met beschrijving van opleiding en ervaring worden, onder vermelding van ons nummer ED 1188, ingewacht bij de afdeling Personeelsvoorziening (Hoofdkantoor). Nadere inlichtingen kunnen telefonisch worden verkregen bij de heer E. Boersma, tel. 02510-91284.

HOOGO VENS IJMUIDEN

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft, waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.

2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.

3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.

4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.

5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.

6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incourante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

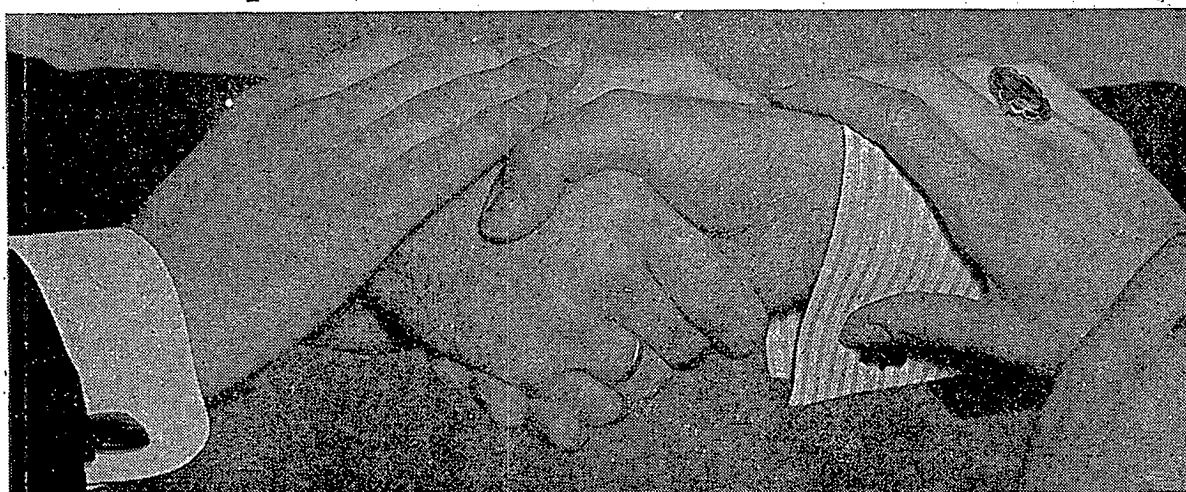
Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Uw personeel noemt het *prettig*...

U noemt het *personeelsbinding*...

Wij noemen het *gepremieerde bedrijfsspaarregeling of winstdelingsspaarregeling*...

**Bespreek deze interessante regelingen met de Stichting:
Nederlandsche Middenstands Spaarbank
(zonder winststreven)**

Deze is specialiste op dit gebied en kan - in overleg met u - een voor uw bedrijf zo gunstig mogelijke opzet maken, geheel afgestemd op uw mogelijkheden, wensen en behoeften.

De rente voor tegoeden op deze spaarrekeningen is thans $4\frac{1}{2}\%$

Bovendien belast de N.M.S. zich geheel kosteloos met:

- het ontwerpen van een reglement.
- het administreren van de spaarrekeningen.
- de beoordeling of opgenomen tegoed voor premie in aanmerking komt.
- de toetsing van de daarvoor vereiste bewijsstukken.
- het aanvragen van de goedkeuring bij de Stichting van de Arbeid.
- beschikbaarstelling van formulieren en reglementen.

De N.M.S. werkt onder volledige garantie van de Nederlandsche Middenstandsbank N.V.

650 vestigingen - eigen reserves f 7.200.000,- Ingelegd meer dan f 310.000.000,-

Wilt u uw verzoek om inlichtingen richten aan: Nederlandsche Middenstands Spaarbank; Herengracht 577, Amsterdam. Telefoon: 020-63131, toestel 2322, 2323, 2324. Afdeling: Spaarregelingen.

NMS

Nederlandsche Middenstands Spaarbank

Vraag eens proefnummers aan voor uw kennissen die „E.-S.B.” nog niet kennen

Bureau voor Marketing Management

Dr. A. D. Bonnet
Voor de juiste verkoopplanning en budgettering

Huize 't Eiland - Bergambacht - telefoon 01825-607

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat

t.b.v. de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders

adjunct-secretaris van de planningcommissie vac. nr. 7-2214/0936

die zal worden ingeschakeld bij de planningswerkzaamheden van bovengenoemde Rijksdienst. De taak bestaat onder meer uit het:
voorbereiden en notuleren van vergaderingen, waarbij de Planningcommissie is betrokken;
gedetailleerd uitwerken van lange-termijn-plannen;
in overleg met anderen coördineren van korte-termijn-plannen;
zorgdragen voor voortgangscontrole.

Standplaats: Zwolle, t.z.t. Lelystad.

Vereist: middelbare schoolopleiding, M.B.A. of S.P.D. en bij voorkeur diploma statistisch analist of analist „operations research”.

Salaris, afhankelijk van opleiding en ervaring, max. f 1288,- per maand.

voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

t.a.v. de afdeling Leerlingwezen te 's-Gravenhage

hoofd van de onderafdeling planning en subsidiëring

vac. nr. 7-2271/0936

Vereist: ervaring op het gebied van planning en statistische methodes, alsmede financieel inzicht.

Salaris, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, max. f 2005,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vac. nr. (voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantie-uitkering

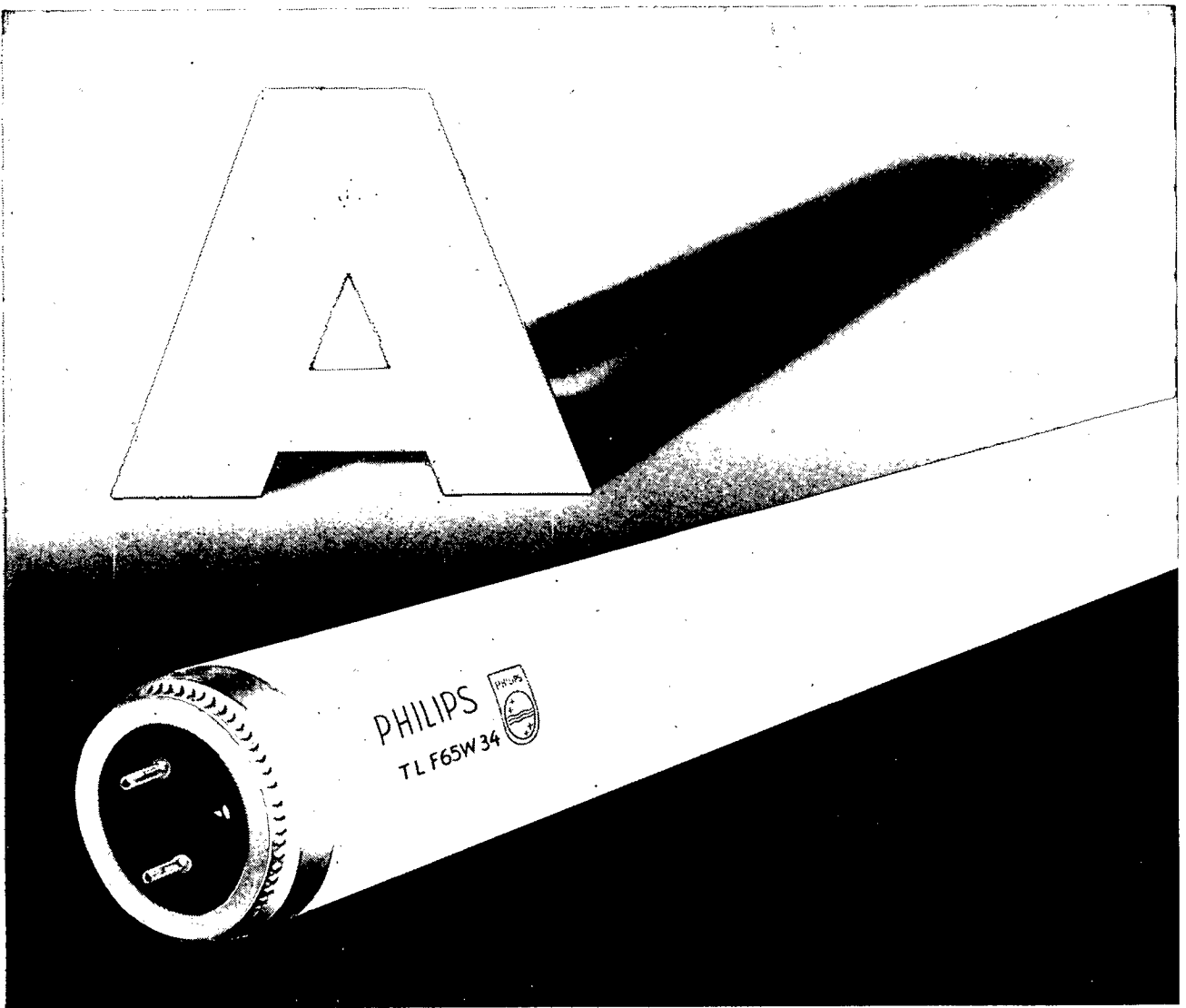
SAMENWERKENDE ELECTROTECHNISCHE FABRIEKEN

HOLEC

HAZEMEYER - HENGLO

HEEMAF - HENGLO

SMIT - SLIKKERVEER

630.29

Denk voor uw bedrijfsverlichting vooral aan de A van Aanpassing

Elk bedrijf stelt zijn eigen, bijzondere eisen aan de verlichting. Eisen, die worden bepaald door de vorm van de bedrijfsruimte, de wijze van inrichten en vooral door de aard van de werkzaamheden die er verricht worden. Aanpassing aan die eisen is noodzakelijk. Aanpassing door de juiste keuze van

lamptype en armatuur. Met Philips hebt u de zekerheid van een aangepaste bedrijfsverlichting.

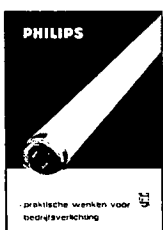
PHILIPS „TL“-verlichting:

- Hoog rendement - Blijvend goede lichtopbrengst
- Grote bedrijfszekerheid
- Minimale wattverliezen
- Vol-

komen aanpassing aan elke bedrijfs-situatie.

Gemaakt voor uw bedrijf:

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting“ wordt u per omgaande toegezonden na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 45, Eindhoven.

Dit instructieve boekje ligt voor u klaar bij:
Philips Nederland n.v.
Afd. Bedrijfsverlichting, Eindhoven

PHILIPS

Bedrijfsverlichting

de rijksoverheid vraagt

voor de Algemene Rekenkamer

adjunct-inspecteur vac. nr. 7-0469/0936

In aanmerking komen doctorandi in de economie (Bedrijfseconomische richting, met als keuzevak Administratieve Organisatie), dan wel zij, die met de accountantsstudie N.I.v.R.A. gevorderd zijn tot en met het vak administratieve organisatie; voor deze functie is een goede controle-ervaring vereist.

Leeftijd: bij voorkeur niet ouder dan 40 jaar.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris: tussen f 922,- en f 2005,- per maand.

controleur vac. nr. 7-0468/0936

Taak: het zelfstandig verrichten van controles en samenstellen van controle-rapporten.

Vereist: middelbare schoolopleiding, bezit van diploma S.P.D. I, aangevuld met voortgezette studie voor: S.P.D. II dan wel M.O. Handelswetenschappen A of M.O. Boekhouden; dan wel N.I.v.R.A.-examen tot Bedrijfseconomie II of kandidaatsexamen Economie alsmede controle-ervaring.

Leeftijd: bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris: tussen f 977,- en f 1288,- per maand.

voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

bij de Accountantsdienst

accountants vac. nr. 7-2284/0936

met het academische accountantsdiploma of het diploma NIVA. Ook zij die hun studie binnenkort hopen te voltooien worden uitgenodigd te solliciteren.

Praktijk opgedaan bij de controle van omvangrijke organisaties strekt tot aanbeveling.

assistent-accountants vac. nr. 7-2282/0936

op verschillende niveaus; controle-ervaring is vereist.

Voor beide functies geldt: het aanvangssalaris is afhankelijk van diploma's, leeftijd en ervaring. Tegemoetkoming studiekosten mogelijk.

Standplaats: bij voorkeur 's-Gravenhage, althans het westen des lands.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vac. nr. (voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantie-uitkering